

Izvorni znanstveni rad
UDK 343.9:929.5(497.5DUB)''1667/1806''
Prilmljeno: 6.10.1998.

UBOJSTVA MEĐU SRODNICIMA U DUBROVAČKOJ REPUBLICI (1667.-1806.)

NENAD VEKARIĆ

SAŽETAK: U radu se analizira 185 ubojstava među srodniciima, koja su se dogodila u Dubrovačkoj Republici u razdoblju od potresa 1667. do pada Dubrovačke Republike 1806. godine. Analiza je pokazala da, iako je svako ubojstvo među srodniciima slučaj za sebe, izazvan specifičnim uzrokom i potaknut specifičnim povodom, na zlodjelo utječe čitav niz činilaca koji, izvan svijesti samih počinitelja zapravo odražavaju cjelokupno trenutno društveno okruženje. Pored neravnomjerne sezonske, mjesečne i spolne distribucije zločina, to posvjedočuje utvrđena korelacija između broja ubojstava i opće klime u društvu, tipa obiteljske strukture te položaja mjesta zločina u odnosu na granicu.

Iako je ubojstvo čin koji se događa u svim društvima i u svim vremenima, on nosi na sebi biljeg vremena i prostora u kojem se zbiva. Lišavanje života najteže je krivično djelo, krajnji čin. Pojedinaac će mu pribjeći tek kad mu je ugrožen, ili kada pomisli da mu je ugrožen neki njegov vitalni interes. Ubojstvo je reakcija na situaciju. A reakcija se razlikuje ovisno o vremenu i prostoru. Djelo koje će u jednom društvu ili vremenu biti svetogrđe, u drugom će društvu ili vremenu biti gotovo beznačajan čin. Negdje će izazvati ubojstvo, negdje podsmijeh. Stoga uzroci i motivi ubojstava omogućavaju analizu temeljnih vrijednosti, načina razmišljanja i ambijenta nekog društva

---

Nenad Vekarić, viši je znanstveni suradnik Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku. Adresa: Zavod za povijesne znanosti HAZU, Lapadska obala 6, 20000 Dubrovnik.

---

u nekom vremenu, njihov intenzitet prilično pouzdano pokazuje stanje “društvenog zdravlja”, a trend njihova kretanja predznak je smjera u kojem se to društvo razvija.

Istraživanje ubojstava među srođnicima, pak, iznimno je zanimljivo, jer otkriva najosjetljivija mjesta obiteljske organizacije. Takva ubojstva izravno korespondiraju sa strukturom obitelji, a kako struktura obitelji ovisi o gospodarskoj orijentaciji, ona fokusiraju i bolne točke, detalje koji razorno djeluju na gospodarsko funkcioniranje društvenog atoma.

U ovom radu pokušali smo istražiti tu dimenziju, ostavljajući po strani pitanja kaznenog postupka i kazne.¹

Uzorak i metodološke napomene

Istraživanje je obuhvatilo 185 slučajeva umorstava među srođnicima u Dubrovačkoj Republici u razdoblju između dva, za Dubrovnik prijelomna događaja: potresa 1667. godine i pada Dubrovačke Republike 1806. godine. Pojava je obuhvaćena gotovo u cijelosti, izuzme li se tamni broj. Kao temeljni izvor poslužili su sudski procesi zabilježeni u arhivskoj seriji *Lamenta del Criminale*,² kao i u seriji *Lamenta de intus et de foris*,³ gdje su, u davnoj arhivskoj sistematizaciji, zalutali pojedini svesci koji pripadaju nizu *Lamenta del Criminale*. Neki slučajevi ubojstva bilježili su se *in foglio*, a kako ti listovi u najvećem broju nisu sačuvani,⁴ za neka ubojstva (ponajviše iz druge polovice 18. stoljeća) saznalo se na temelju sačuvanih knjiga presuda.⁵

Naznačenih 185 slučajeva ubojstava među rodbinom čini 32,12% od ukupnog broja ubojstava zabilježenih u spomenutim arhivskim nizovima (576). Pritom treba naglasiti da je u tim vrelima riječ o ubojstvima među dubro-

¹ Vidi o tome: Nella Lonza, *Pod plaštem pravde*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1997.

² *Lamenta del Criminale*, ser. 50.3 (Državni arhiv Dubrovnik). Dalje: *Lam. Crim.*

³ *Lamenta de Intus et Foris*, ser. 53 (Državni arhiv Dubrovnik). Dalje: *Lam. Int. For.*

⁴ Ti procesi sistematizirani su u arhivskom nizu *Isprave i akti*, 18. stoljeće. Od 287 kaznenih postupaka sačuvanih u toj seriji 97% pada u prva četiri desetljeća 18. stoljeća. Ostali su zagubljeni ili uništeni. N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 333.

⁵ *Libro delle Sentenze Criminali*, ser. 16, sv. 4-9, (Državni arhiv Dubrovnik). Dalje: *LSC*.

vačkim podanicima, uz vrlo rijetke izuzetke (19) u kojima se bilo kao ubojica ili kao žrtva spominje stranac, ponekad zato jer je imao prebivalište u Dubrovačkoj Republici, a u nekoliko slučajeva i zato jer se Kazneni sud, vjerojatno samo u istražnoj funkciji, uključio u početku postupka. Kad se tim slučajevima pridodaju i ubojstva između dubrovačkih podanika i stranih državljana⁶ koja su procesuirana u Senatu, na višoj instanci od Kaznenog suda (a takvih je slučajeva bilo okvirno oko stotinu), može se procijeniti da je udio ubojstava među srođnicima u ukupnom broju ubojstava iznosio nešto više od 27%.

Istraživanje je bilo opterećeno još jednim ograničenjem: kvalitetom vođenja procesa. Ona je varirala od vremena do vremena, od slučaja do slučaja. Neki su postupci izazvali vrlo intenzivan angažman Kaznenog suda, koji je uz pomoć brojnih svjedoka i vještaka u tančine rasvijetlio događaj. Drugi su, pak, slučajevi tek šturo opisani, katkad samo s tehničkim detaljima o ubojstvu. Uz takvu neujednačenost motivi ubojstva katkad se nisu mogli razaznati, a u nekim graničnim slučajevima ispitivanja sumnjive smrti nije se moglo sasvim pouzdano utvrditi je li se zločin doista dogodio ili je smrt proizišla iz drugih razloga. U takvim su slučajevima, slobodnom ocjenom, iz analize izostavljeni slučajevi smrti koji su po svoj prilici bili posljedica nesretnog slučaja, a uvršteni oni za koje naznake govore da je vjerojatno ipak bila riječ o ubojstvu, iako ono nije bilo nedvojbeno dokazano. Dakako, uloga "suca" s vremenske distance od nekoliko stoljeća krije u sebi veliki rizik pogrešne prosudbe, ali čini se da je ta metoda bila nužna kako bi se nadoknadili nedostaci samih arhivskih vrela.

Ozračje

Iako je 17. stoljeće bilo razdoblje pada broja stanovništva u cijeloj Europi,⁷ u Dubrovačkoj Republici taj je proces bio toliko drastičan da su biološki potencijali države došli na najnižu točku. Nekoliko je razloga

⁶ Vesna Miović-Perić, *Na razmeđu*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1997: 251-255.

⁷ Vladimir Stipetić, »Brojčani pokazatelj razvoja stanovništva na teritoriju negdašnje Dubrovačke Republike u minula tri stoljeća (1673-1981) - pokušaj valorizacije ostvarenog priraštaja u prvih 200 godina.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku* 27 (1989): 99-107.

tome.⁸ Premda Dubrovnik nije bio izravno upleten u rat, razdoblje Kandij-skog rata u velikoj je mjeri selektiralo stanovništvo Republike, bilo kroz brojna pojedinačna sudjelovanja njezinih građana u zaraćenim vojskama, bilo kroz haračenje zaraćenih strana u graničnim pojasevima.⁹ Uz ratna zbivanja, Dubrovnik je 1667. godine bačen na koljena katastrofalnim potre-som. Prema rezultatima najstarijeg sačuvanog popisa pučanstva, Dubrovačka je Republika 1673. godine imalo svega nešto više od 25.000 stanovnika.

Pad stanovništva produžio se do kraja prve četvrti 18. stoljeća. Godina 1673. po svoj prilici nije najniža točka u posljednjih šest stoljeća. Posredne posljedice Morejskog (1684.-1699.) i Tursko-mletačkog rata (1714.-1718.), glad,¹⁰ kao i nekoliko epidemija krajem 17. i u prvim desetljećima 18. stoljeća (posebno kuga 1691. godine¹¹) vjerojatno su broj stanovnika smanjili i do ispod 25.000.

Tridesetih godina 18. stoljeća demografski trendovi mijenjaju predznak. Počelo je razdoblje uspona, ponovnog oživljavanja brodarstva i trgovine, započelo je novo razdoblje demografske tranzicije, koje se očitovalo u smanjenju stope smrtnosti i rastu broja stanovnika.

Analiza ubojstava u Dubrovačkoj Republici pokazuje izrazitu korelaciju između društvenog trenutka i zločina. U razdobljima *beznada* njihov broj raste, u razdobljima *nade* opada. Tako je u drugoj polovici 17. i prvim desetljećima 18. stoljeća, u razdoblju sveopće nesigurnosti izazvane hajdučijom i drugim netom opisanim nepogodama koje je Dubrovačka Republika doživljavala, broj ubojstava bio izrazito velik (u predzadnjoj dekadi 17. stoljeća prosječno 9 ubojstava godišnje na populaciju od 25.000 stanovnika). Onog trenutka kad je nastupilo razdoblje *nade*, kad je u drugoj četvrti 18. stoljeća broj stanovnika počeo rasti, naglo je opao i broj ubojstava. U po-

⁸ Nenad Vekarić, »Broj stanovnika Dubrovačke Republike u 15, 16. i 17. stoljeću.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 29 (1991): 20-21.

⁹ Radovan Samardžić, *Veliki vek Dubrovnika*. Beograd: Prosveta, 1983: 154-155, 178, 180, 190, 196 i druga mjesta.

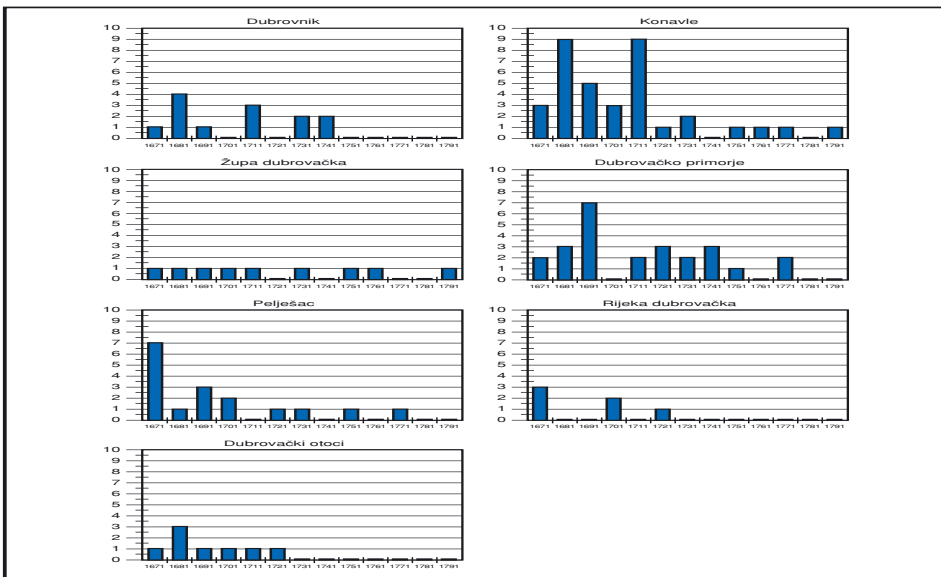
¹⁰ V. Miović-Perić, *Na razmeđu*: 190, bilješka 498.

¹¹ Risto Jeremić i Jorjo Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, I. Beograd: Biblioteka Centralnog higijenskog zavoda, 1938: 100-101; Vesna Miović-Perić, »Svakodnevnica dubrovačkih pograničnih sela u doba hajdučije (Morejski rat 1684-1699).« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 35 (1997): 27, bilješka 31.

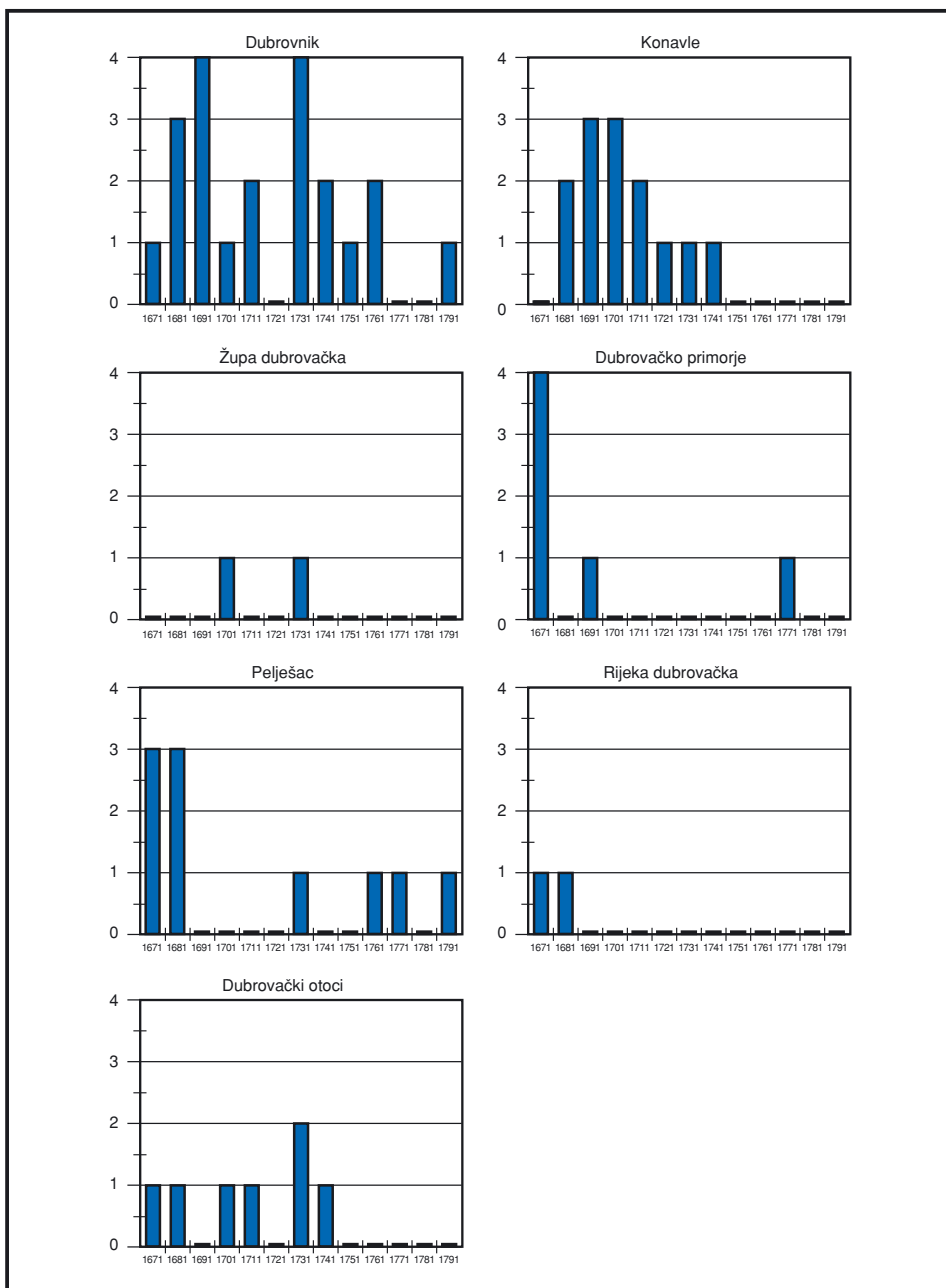
sljednja tri desetljeća 18. stoljeća prosječno se događalo samo jedno ubojstvo godišnje. Budući da je kretanje broja stanovnika redovito u korelaciji s kretanjem društvenih tokova (u razdoblju *nade* broj stanovnika raste, u razdoblju *beznada* opada) načelno se može kazati da je trend broja ubojstava obrnuto proporcionalan s trendom broja stanovnika: raste li broj stanovnika, broj ubojstava opada; pada li broj stanovnika, broj ubojstava raste.

Intenzitet ubojstava među srođnicima bio je proporcionalan intenzitetu svih ubojstava (grafikon 1). To znači da ubojstva među srođnicima nisu bila samo rezultat poremećaja u obiteljskoj strukturi, već su izravno ovisila i o društvenim zbivanjima. Sveopća nesigurnost, neimaština, nezadovoljstvo ljudi smanjivalo je toleranciju, stvarajući klimu pogodnu za zločin (tablica 1, grafikon 2). Lakše su se “gubili živci”, lakše se potezao nož. Borba za opstanak pojačavala je sukobe oko imovine među braćom i rođacima. Osjećaj beznadnosti demoralizirao je zatrudnjele neudane žene (tablica 2, grafikon 3). Broj čedomorstava imao je istu krivulju, potvrđujući vezu između društvene klime i zločina (grafikon 4).

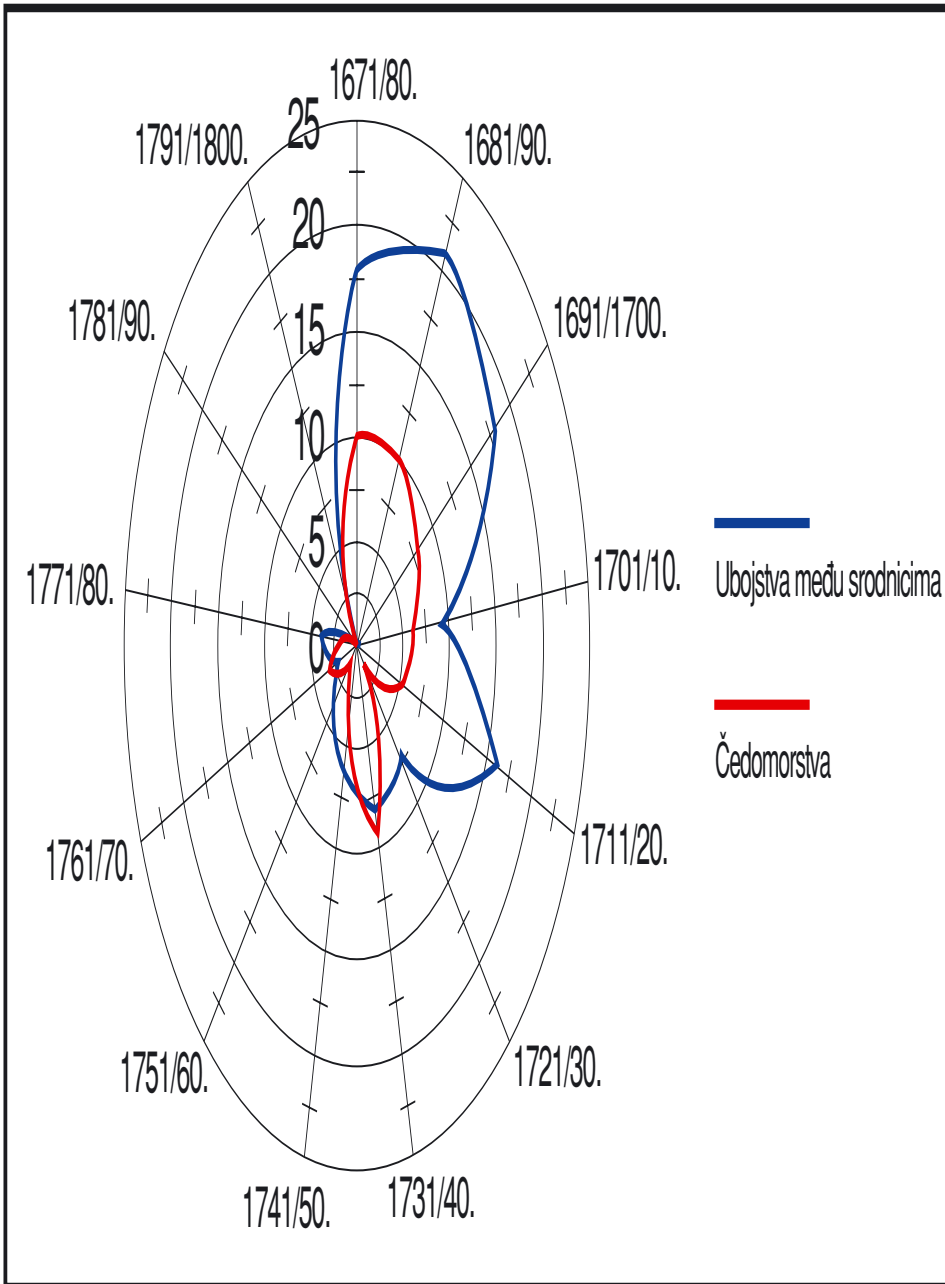
Grafikon 1. Ubojstva među srođnicima i sva ubojstva po desetgodištima u Dubrovačkoj Republici (1671.-1800.)

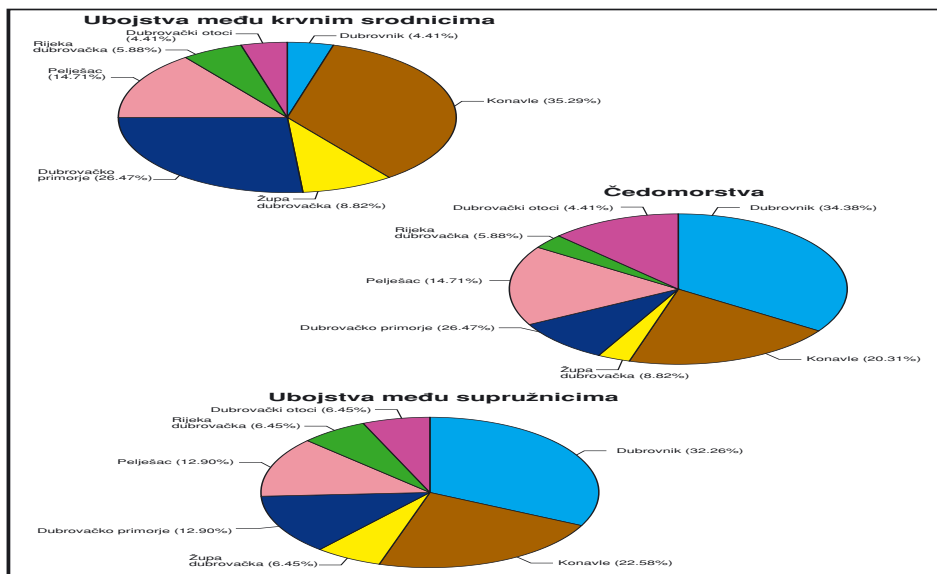
Grafikon 2. Regionalna distribucija ubojstava među srođnicima (bez čedomorstava) po desetgodištima (1671.-1800.)

Grafikon 3. Regionalna distribucija čedomorstava po desetgodištima (1671.-1800.)

Grafikon 4. Ubojstva među srodnicima i čedomorstva po desetgodištima u Dubrovačkoj Republici (1671.-1800.)

Temeljna obilježja obiteljske strukture i vrste srodničkih veza

S obzirom na vrstu srodstva ubojstva među srodnicima podijeljena su u nekoliko karakterističnih skupina: 1) Ubojstva među krvnim srodnicima (68 slučajeva); 2) Čedomorstva (64); 3) Ubojstva među svojtom (srodnicima po tazbini) (48); 4) Ubojstva među širom rodbinom (2) i 5) Ubojstva između usvojitelja i usvojenika (3). Iako čedomorstva pripadaju ubojstvima među krvnim srodnicima, izdvojena su ipak u posebnu skupinu jer je to po svemu specifična vrsta zločina, koja se bitno razlikuje od svih drugih ubojstava, pa je u mnogim analizama čedomorstvo izdvojeno kao jedna skupina, a sva ostala ubojstva kao druga skupina.

O tipu obiteljske strukture ovisila su i žarišta sukoba među srodnicima. Iako brojčano nevelika, Dubrovačka je Republika zbog raznorodnosti svoga teritorija objedinila više tipova obiteljske strukture. Osnovni tipovi obiteljske strukture bili su: 1) *gradski tip* (Dubrovnik), koji karakterizira inokosna obitelj, mali broj ukućana, niži natalitet, veća mobilnost, obrtništvo, trgovina, brodarstvo kao temeljna zanimanja, 2) *seoski tip* (Konavle, Župa dubro-

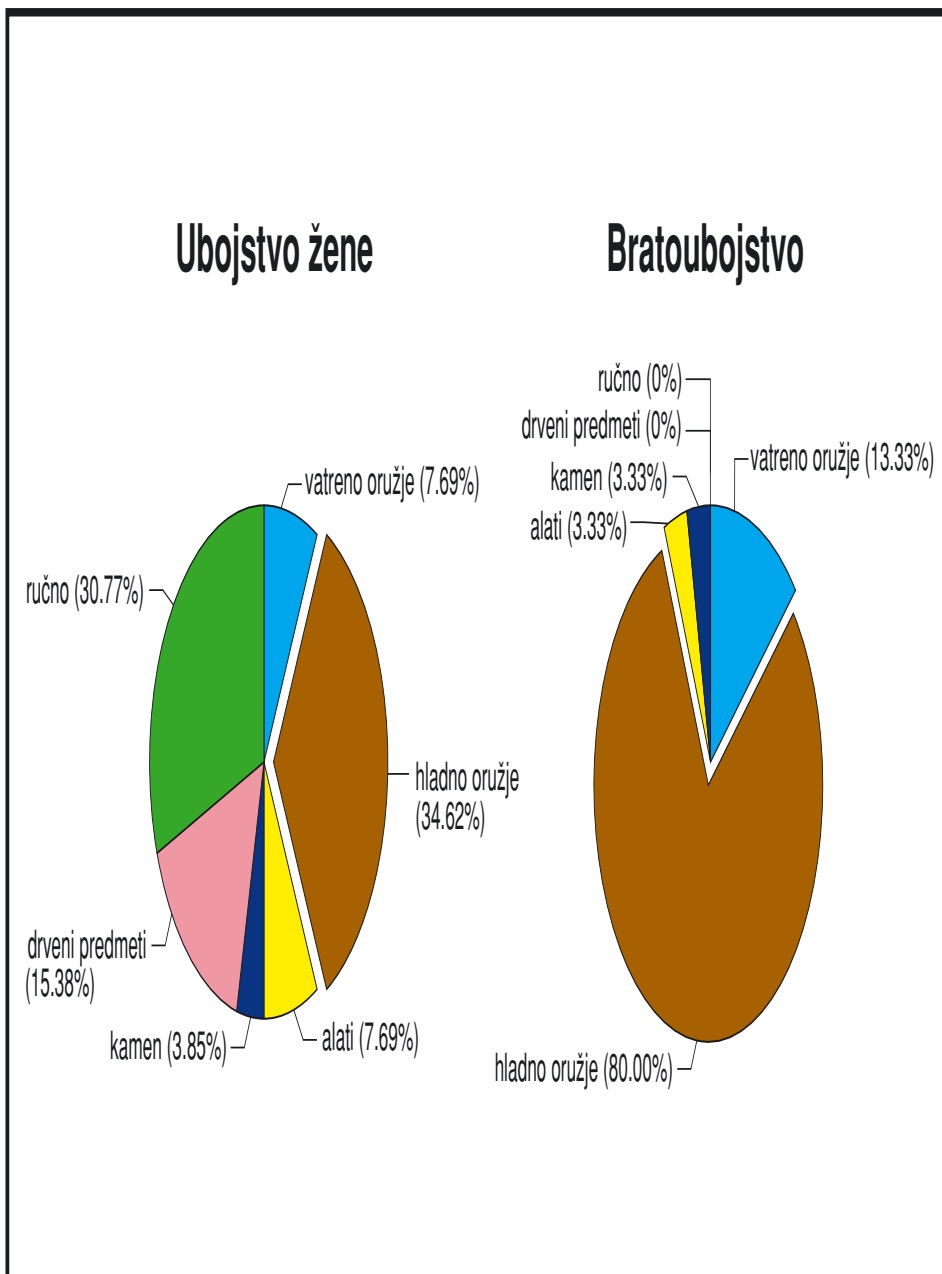
vačka, Dubrovačko primorje, Pelješac, Rijeka dubrovačka) naginjao je više-strukoj obitelji, zadržnom načinu života s velikim brojem ukućana, višim natalitetom, poljoprivredom kao temeljnim zanimanjem i 3) *otočki tip* u kojem je prevladavala inokoština, ali uz veći natalitet i veći broj ukućana, manju mobilnost, te uz kombinaciju poljoprivrede, ribarstva i brodarstva kao temeljnih gospodarskih zanimanja. Unutar samih područja također je bilo podtipova, ili miješanja naznačenih tipova (primorski pojasevi u agrarnim zonama, manji gradovi).

Seoski tip zadržne obitelji traumatski je doživljavao raspad zajednice, a mnogoljudnost je uvećavala mogućnost sukoba među krvnim srođnicima. Gradski tip inokosne obitelji nije bio toliko izložen takvim sukobima. Slabiji autoritet muža tamo je utjecao na veći broj ubojstava između muža i žene, a najveći problem bila su čedomorstva. Otočki tip bio je bliži gradskom nego seoskom tipu (tablice 3 i 4, grafikon 5). Velike razlike među ruralnim sredinama u omjeru udjela u broju ubojstava i udjela u broju stanovnika vjerojatno treba objasniti položajem pojedinih područja. Granični položaj i neprijateljsko zaleđe zacijelo su pojačavali napetost i pridonosili agresiji, koja se ispoljavala ne samo u pograničnim sukobima i relativno velikom broju ubojstava s podanicima susjednih država, nego se odražavala i na unutrašnjem planu, zadirući čak i u obiteljsku organizaciju. Tako je udio Konavala u ubojstvima među srođnicima iznosio 31,41% (gotovo svako treće ubojstvo među srođnicima bilo je u Konavlima), a istodobno je udio Konavala u broju stanovnika Dubrovačke Republike iznosio tek 16,91%. I druga granična područja (Župa i Rijeka dubrovačka, Dubrovačko primorje) imala su veći udio u broju ubojstava među srođnicima nego što je bio njihov udio u broju stanovnika, dok je u povučenijim regijama (Pelješac, Dubrovački otoci, Dubrovnik) bilo obrnuto (tablica 5).

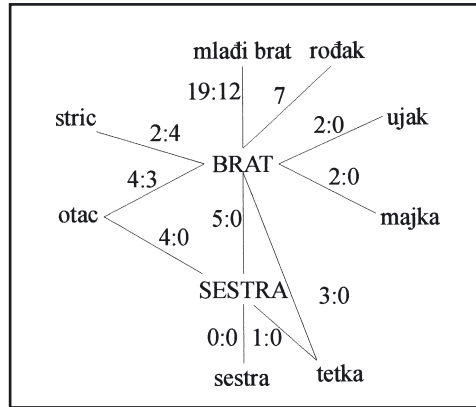
Ubojstva među krvnim srođnicima

Isključimo li čedomorstva (64), najveći broj ubojstava među krvnim srođnicima događao se među braćom (36). Između roditelja i djece ubojstva su bila rjeđa (13), a kad su se dogodila, najčešće se ipak radilo o nehatu. Dalje srodstvo između ubojice i ubijenog zabilježeno je u preostalim 19 ubojstava (slika 1).

Grafikon 5. Regionalna distribucija ubojstava među srođnicima po vrsti srodstva između ubojice i ubijenog u Dubrovačkoj Republici (1667.-1806.)

Slika 1. Ubojstva među krvnim srođnicima u Dubrovačkoj Republici (1667.-1806.)

U razdoblju od 1667. do 1806. godine na teritoriju Dubrovačke Republike zabilježeno je 36 ubojstava među braćom. Brat je 31 put ubio brata (86,1%), a u 5 slučajeva (13,9%) brat je ubio sestru (uz još jedan slučaj suučesništva s mužem). Nije zabilježen nijedan slučaj da je sestra ubila brata ili sestru.

Dakako, pri omjeru 36:0 teško je izbjeći zaključak da su ta ubojstva izraz vladavine jačega. Ipak, brojevi ne bi smjeli zavarati. Oni nisu samo posljedica fizičke nadmoći muškarca, već su u izravnoj vezi s načinom funkcioniranja obitelji kao imovinskopravne zajednice. Kao nosilac kućne zajednice, muškarac je bio izloženiji sukobu od žene. Većina bratoubojstava dogodila se u sukobu oko imovine, najčešće nakon smrti oca kao integrativnog činioca. Ubojstva su se događala u trenucima kad je stara zajednica još uvijek postojala, ali su već bili stvoreni nukleusi novih obitelji. Ona su se, dakle, događala ili nakon raspada obiteljske zajednice, zbog diobe i nasljeđivanja (Ošlje 1680.,¹² Suđurađ 1684.,¹³ Poljice 1688.,¹⁴ Donja Vručica

¹² Boško Stjepanov (Lučić) iz Ošljega ubio je 1680. (starijeg) brata Jerka. "Zašto si mi požnio žito". *Lam. Crim.* sv. 15, f. 237', 239-240, 243'.

¹³ Luka Đivov Goravica iz Suđurda ubio je 1684. starijeg brata Petra koji mu je prigovorio da je "odnio 12 dinja". *Lam. Crim.* sv. 21, f. 12', 16'-17'.

¹⁴ Mihajlo Ivanov Zglav iz Poljica ubio je 1688. (starijeg) brata Nikolu. "Kaznače hodi da mi vidiš štetu od kupusa što mi je učinio Mihajlo moj brat." *Lam. Crim.* sv. 25, f. 35, 57-58.

1694.,¹⁵ Zaton Doli 1711.,¹⁶ Čilipi 1714.,¹⁷ Ljuta 1732.,¹⁸ Dubravica 1743.¹⁹), ili pak u samoj nepodijeljenoj zajednici (Mihanići 1716.²⁰) u kojoj se nakon očeve smrti nijedan brat nije uspio nametnuti kao neprikosnoveni autoritet (Pridvorje 1668.,²¹ Komaji 1671.,²² Zabrdje 1673.,²³ Mikulići 1688.,²⁴ Gabrile 1688.,²⁵ Grgurići 1691.,²⁶ Visočani 1693.,²⁷ Zaton Doli

¹⁵ Matija Tepšić iz Donje Vručice ubio 1694. (starijeg) brata Cvjetana. Posvadili su se zbog jednog kosijerića na koji su obojica pretendirali "...ne dam ti ga er nijesmo dobro razdijelili ni ostalu robu..." *Lam. Crim.* sv. 33, f. 176-176', 190'-192'.

¹⁶ Đurica Ljepopil iz Zatona Doli ubio je 1711. (mladeg) brata Nikolu. Nikola: "Lažeš ko pas, i nijedan čovjek i lupež koji si ubio oca, i hoćeš i mene da ubiješ, zašto na mene svuda lažeš i prid dobrijem ljudima, ja li ti sam skrni razbio." Đurica: "Što si došo na moje ognjište, ali si došo da me ubiješ". Nikola tad "omaknu mu pes ma ga ne udri, govoreći mu, ovo je moje koliko i tvoje nijedna istino koja si, koji na mene svuda lažeš" (izjava Đurice Mrnarevića iz Visočana). *Lam. Crim.* sv. 58, f. 124-124', 129-133', 143'.

¹⁷ Luka Paskov Pupica iz Čilipa ubio je 1714. (starijeg) brata Đura. Prije 25 ili 30 godina Đuro je otišao od kuće, svjedočila je majka Kata, udova Paska Pupice. Poslije nekoliko godina vratio se pretendirajući na svoj dio patrimonija. Majka i braća Luka i Antun nisu mu htjeli dati govoreći mu: "Donesi ti tvoj trud od mladosti i zajedno s ovijem našijem i pomozmi nam dug platiti, to ćemo sfe razdijeliti." *Lam. Crim.* sv. 62, f. 151'-159', 164'-179', 182-184', 191-201, 202-203, 225', 262'.

¹⁸ Vuko Matkov Pišta iz Ljute ubio je 1732. (starijeg) brata Iliju. "Od prije sved'zlo gledali, i čuo sam u puku govoriti da kadgod i jedan drugomu ne bi nazvao ni dobrojutra i te njihove svade sved' da su bile od kako su se razdijelili." (izjava Luke Bana). *Lam. Crim.* sv. 84, f. 187'-188, 191'-196, 202'-204, 216'-218', dalje je uputa na f. 286, ali tog lista u knjizi nema.

¹⁹ Vlahuša Rokov (Roković) iz Dubravice ubio je 1743. (mladeg) brata Ivana. "... Mi trojica od braće, budući razdijeljeni, stoji svaki od nas s kućom napose, ma drži se kuća kuće..." Povod je bila svađa nakon što je Ivanova sluškinja udarila Vlahušina 5-godišnjeg sina Roka. *Lam. Crim.* sv. 102, f. 87-88, 91-92', 140-146, 173'-180', 181'-184, 197, 226'-233'.

²⁰ Pero Matov Radin Mali iz Mihanića ubio je 1716. starijeg brata Petra Velikog. Mladi Pero, kazivao je otac Mato Radin, upitao je: "Čaća daj mi konje da mogu dobiti, čijem se možemo prihraniti". Tad mu je stariji Pero odgovorio: "Je da su tvoje mazge pasja vjero daću ti sto roga, ma je Gospodo zaisto bio pjan pokojni Pero, čemu tadar uze žerave s ognjišta i zasu Pera po obrazu..." *Lam. Crim.* sv. 66, f. 24'-25, 219-225, 240-241', 263', 268'-269'.

²¹ Matko Nikolin Urjević iz Pridvorja ubio je 1668. (mladeg) brata Petra. *Lam. Crim.* sv. 7, f. 214, 224.

²² Jakob Petrov Civrković iz Vlahotina ubio je 1671. (starijeg) brata Ivana. Iako su bili braća i živjeli u istoj kući, nisu se dobro gledali. *Lam. Crim.* sv. 9, f. 103', 131-131'.

²³ Matko Mihajlov (Vlastelica) iz Zabrdja ubio je 1673. (starijeg) brata Lovra. Dok su radili "u brazdi" Andrije Božova (Dedovića), u jednom trenutku su se posvadali i Lovro je Matka udario drškom motike. *Lam. Int. For.* sv. 70, f. 166', 182, 205'.

²⁴ Pavo Brajović iz Mikulića ubio je 1688. (mladeg) brata Pera. "Ubio me nožem moj brat Pavo..., ubio me pod rebra lijeva, er sam hotio uzeti kobilu za na njoj pojahati do Captata, a on nehoteći je mi je dati, skarasmo se i tada me ubi..." *Lam. Crim.* sv. 25, f. 190, 194-195.

1695.,²⁸ Donji Majkovi 1697.,²⁹ Brotnice 1715.,³⁰ Gornji Majkovi 1722.,³¹ Mravinjac 1723.,³² Čelopeci 1731.,³³ Zaton 1743.,³⁴ Makoše 1755.,³⁵ Mra-

²⁵ Petar Stjepanov Kordić iz Grdoševine (Gabrile) ubio 1688. starijeg brata Nikolu. Petar je rekao Nikoli: "Poručila je Gospođa Marija Fornari da svikolici kmeti dođu u Gružu u Gospođe Marije". Nikola mu je odgovorio: "Pođi u Grad u Gospođe i reci toliko Gospođi koliko Gospodi ako me mene uzovu ja ću otiti služiti, ma mene ne zovu nego tebe Petre". Potom su si počeli omicati rogove. "...vazda je Nikola govorio Petru zaisto ti se imam krvi napit i sved su se zlo gledali." *Lam. Crim. sv. 26, f. 130-130', 138-139'.*

²⁶ Vicko Petrov Bjelanović iz Grgurića ubio je 1691. svog (mlađeg) brata Jakova. "...tako ti dušu nedaš u kuću ni mince od dobiti što činiš nego zasiplješ u toblac..." *Lam. Crim. sv. 30, f. 46-46', 52-53.*

²⁷ Petar Nikolin Mrnarević iz Visočana ubio je 1693. (starijeg) brata Mihajla. Petar je bio u hajducima "...da ga prežu pokojni Mihajlo i Đurica treći njihov brat za ubit ga i zato je on otišo u hajduke govoreći veće... da me ubije komu drago drugi, nego moja braća. Bili su sved u zavadi." *Lam. Crim. sv. 31, f. 242', 249-252, 253-255', svjedočenje Andrije Raosavina (Kušljica) iz Smokovljana.*

²⁸ Antun Nikolin (Keboža) iz Zamasline ubio je 1695. starijeg brata Đura. Đuro je kazao svom mlađem bratu Antunu: "Ti se dužiš vele mjedi". Antun mu je odgovorio: "Hoću se dužit, drago mi". *Lam. Crim. sv. 35, f. 1-1', 32, 53'.*

²⁹ Ivan Stjepanov Lovrović iz Donjih Majkova ubio je 1697. (starijeg) brata Antuna. Ivan je stajao iznad kuće i rječkao se s nekim ženama. Na to mu Antun reče: "Kurvina beštijo, što ćeš od žena, de si se danaska opio". Ivan mu je na to odgovorio: "Pođi u onu kuću de te Gospar stavio, s tobom ne imam što govoriti..." "Kad bi se napili obrečo bi se jedan na drugoga" (svjedočenje strica Miha Lovrovića). *Lam. Crim. sv. 39, f. 142'-145.*

³⁰ Nikola (Mihajlov) Martinović iz Brotnica i njegov sin Matko ubili su 1715. Matka (Mihajlovog) Martinovića, Nikolina (mlađeg) brata. Živjeli su nepodijeljeno u zavadi. *Lam. Crim. sv. 65, f. 1-1', 4-22, 41'-44', 45'-57, 60-62', 67', 222', 223'-232'.*

³¹ Petar Markov (Bulaš) iz Gornjih Majkova ubio je 1722. (starijeg) brata Nikolu. "... U subotu pasanu..., nahodeći se na fatizi G. Antuna Mihelinova u Rijeci (dubrovačkoj)... i bivši mi sfi bili legli, osim njih dva brata, čuh de Nikola pokojni reče, eto stavljam ovdje opanke, je da mi poginu kako jučer noži, na to mu Petar reče, jedna rdo, ako si ti našo nože de si ih bio i stavio a potvoraš na druge..." (izjava Nikole Stjepanova iz Majkova). *Lam. Crim. sv. 74, f. 30-31, 32-33, 34.*

³² Mihajlo Petrov Toraljuni iz Mravinjca ubio je 1723. (starijeg) brata Luku. "... i kako smo sjedali na večeru, rečeni Mihajlo moj brat tio je mater našu počet biti, na to se digo Vlahuša najstariji naš brat za nedat mu je biti, i za tezijem diže se i p. Luka govoreći, te to smo na ovo došli da bijemo mater..." *Lam. Crim. sv. 75, f. 118'-120', 122'-124, 160-161, 163, 192.*

³³ Nikola Marinov Grbe iz Čelopeka ubio je 1731. (mlađeg) brata Cvjetka. "...fatigajući na baštini Marije Medinine niže Postranja u Župi... i kako smo se digli s užine zadvali su se tu težaci kladiti tko basta iskubstiti prut lozov stopar usađen, kurcom, to jes vezat je oko njega i tako je iskubstiti, i to se najveće kladio za tu lozu Nikola Marinov rečeni i Trojan Matkov, komu Trojanu kako reče Cvjetko Marinov... da mu je neće bastati izgubstiti, a Nikola mu je govorio, Trojane ja te stojim, utoliko nađoše, tu na peći, jedan prut lozov, koji prut reče rečeni Cvjetko da ga neće, nego da otidu drugi ubrat na lozi, na to mu brat Nikola izlazući iz brazde reče, hajde otrole, dosta

vinca 1772.,³⁶ Lisac 1778.³⁷), a njihove su žene, iz pozadine, trovale atmosferu među braćom (Žuljana 1680.,³⁸ Pridvorje 1708.,³⁹ Knežica 1728.,⁴⁰ Mikulići 1759.,⁴¹ Vitaljina 1768.⁴²). Na sukob oko prevlasti u kući upućuje i

---

mi smrdiš...” *Lam. Crim.* sv. 83, f. 44-45, 46-53’, 65; Nenad Vekarić, »Iz igre u smrt.« *Dubrovački horizonti* 36 (1996): 19.

³⁴ Ivan Ilijin Indijan iz Vrbice (Zaton) ubio je 1743. starijeg brata Stjepana. “Gospodo, ja ko njihov susjed znam da su se sved gombali i zlo gledali, erbo ih često krat čuo karat se i gombat se i vidio sam ih veće puta ćerat se palicama...” (izjava Damjana Lukina). *Lam. Crim.* sv. 102, f. 128-129, 130-133, 136’, 219’-226.

³⁵ Nikola Lapačina iz Postranja (Makoše) ubio je 1755. (starijeg) brata Luku. ”...u nedelju uvečer..., budući moj djever (don Vice) reko Luki, zajutra sam našo težake za fatigat našu baštinu, zato valja da sutra ostaneš za prigledat ih, na to mu Luka reče, imam potrebu drugu, neka ostane Nikola...” *Lam. Crim.* sv. 124, f. 103-112, 114-116’, 120-128, 129-133, 135-136, 137-137’, 147’-152.

³⁶ Petar Mihajlov Pleština i Petar Ivanović iz Mravince ubili su 1772. Stjepana Mihajlovog Pleštinu, Petrova (mladega) brata. *LSC*, sv. 7, f. 239. U matičnoj knjizi umrlih (*BaIM*, Arhiv Župnog ureda Banići, knjiga uništena u ratu 1991.) kaže se da su ga ubili napadači noću u Mravinci.

³⁷ Antun Beato iz Koteza (Lisac) ubio je (mladeg) brata Ivana. Dana 19. ožujka 1789. ubilježena je izjava Ivanove žene Marije i sina Mata da su Antun i Ivan prije zločina uvijek skladno živjeli, da ih je Antun izdržavao te mu oni praštaju. *LSC*, sv. 8, f. 36-36’.

³⁸ Ivan Stjepanov Roša iz Žuljane ubio je 1680. (starijeg) brata Nikolu. Ranio je i Nikolinu ženu Anicu u bedro koja je počela vikati: ”Ajmeš jeda koga pobo će nas moj djever...” *Lam. Crim.* sv. 16, f. 98, 123’, 125’.

³⁹ Miho Obad iz Pridvorja ubio je 1708. (mladeg) brata Matka. Braća su živjela nepodijeljeno, ali u svadi. Jedne večeri Matko i njegova žena Anica večerali su, a s njima je bio i Pavo Skvičalo. Dok su jeli reče Skvičalo Mihovoj ženi Kati: ”Uzmi i ti Kata ter blagaj”. Kata je uzela jedan komad i rekla svom djeveru Matku: ”Djeverče, nemoj me sved goniti iz kuće”. *Lam. Crim.* sv. 54, f. 16’-17, 22-27’.

⁴⁰ Lovro Pavlov iz Knežice ubio je 1728. brata Tonka. ”... Čula sam Lovra prije nego je sparao pušku đe zove Tonka i govori mu, je li moj otac kalaš i nijedan čovjek, tada čuh Tonka nješto progovoriti u njihov prid kućom, utoliko Lovro spara pušku... Znam da su živjeli u svadi, kako sam im ovd i u susjestvu, za uzrok žene rečenoga Lovra.” *Lam. Crim.* sv. 81, f. 32, 37-37’, 46, 59-60’.

⁴¹ Pero Matkov Kušelj iz Mikulića ubio je 1759. (starijeg) brata Iva. “...da su se bili svadili Ivo i Perova žena Ane s uzroka što je bio Pero ošinuo sfoju djecu, zašto Ane Perova žena reče Peru sfojemu mužu, zašto ih kučku biješ, kad ih izgubiš ko ćete mantenjati, što čujuć Ivo reče ženi, totim ti davaš potolas, da oni pasaliere, u temu počese se Pero i Ivo sfadat...” *Lam. Crim.* sv. 133, f. 86-87, 100’, 120-123, 153’-167’.

⁴² Stjepan Vidov Radičević iz Vitaljine ubio je 1768. (mladeg) brata Nikolu. ”Čuo sam da rečena nevjesta reče rečenomu Vidu da jom nješto da, ma što je pitala ja ne znam, na što čuo sam da je Vido opsovo govoreći jom nika magarico, nevjesta mu nato odgovori, lupežu koji si pokro vino i ulio Vidu, na to videh da rečeni Vido tisuio je s rukom rečenu nevjestu šesa ona pade natle i razbi glavu..., što čujuć Stijepo nje muž, zazva rečenoga Vida govoreći mu, što je to tamo, u to se učinio gungulj među njima...” *Lam. Crim.* sv. 151, f. 103-111, 114’-115, 122’-123, 131’-135’.

nerazmjer između ubojstava starijeg i mlađeg brata. Omjer 19:12 na teret mlađeg brata ukazuje na otpor prihvaćanju autoriteta starijeg brata, koji se po prirodi stvari nametao kao novi kućedomaćin.

Vežu između obiteljske strukture i bratoubojstva najupečatljivije dokazuje činjenica da u područjima gdje je vladala inokoština nije bilo bratoubojstava (Dubrovnik 0, Dubrovački otoci 1). Sva bratoubojstva dogodila su se u ruralnim regijama koje su tendirale višestukoj obitelji i gdje je raspad takve zajednice djelovao traumatski. Najviše ih je bilo baš u Konavlima (12), gdje je združni način života bio najizraženiji.

Sestre, pak, nisu bile izložene sukobu kao braća. U zajednici u kojoj je bilo braće one nisu sudjelovale u nasljeđivanju, nisu pretendirale na imovinu i nije bilo razloga za konflikt ni s braćom ni sa sestrama.

Iako i među bratoubojstvima određeni udjel nose ubojstva na mah, njihov najčešći korijen leži u sukobu oko imovine. Ubojstvo sestre, međutim, rijetko je imalo imovinskopravnu pozadinu. Od pet ubojstava sestre u Dubrovačkoj Republici u promatranom razdoblju samo jedno je bilo motivirano imovinom (traženje miraza, Trpanj 1676.⁴³). Jedno se (po svojoj prilici) dogodilo iz nehata (Donji Brgat 1668.⁴⁴), jedno zbog prigovora (Kuna Pelješka 1677.⁴⁵), jedno zbog bijega u strahu od brata nakon počinjene štete (Gabrile 1689.⁴⁶), te jedno zbog bavljenja prostitucijom (Janjina 1727.).⁴⁷ U još jed-

⁴³ Petar Nikolin Mrčić iz Trpnja ubio je 1676. sestru Mandu. Manda je došla pitati brata miraz, ali ju je brat odbio: "Pođi s vragom s očima". Ona mu je tada rekla: "Ja sam teška, da mi prćiju". *Lam. Crim.* sv. 12, f. 14', 50-51, 54.

⁴⁴ Frano Tonkov Kaznačević iz (Donjeg) Brgata ubio je 1668. sestru Mariju. "Čuo sam govoriti da je je ubio brat nje Frano kamenom u glavu" (izjava Bara Radivojeva). *Lam. Crim.* sv. 7, f. 141-141', 151, 153-153'.

⁴⁵ Matija Antićev iz Kune Pelješke ubio je 1677. sestru Mariju. "Bio sam ubro košć mjenje- la za ponijet ih na traktu, i nije mi Marija dala da ih ponešem, zato sam je ubio". *Lam. Crim.* sv. 13, f. 1, 2'-4, 5'-15, 16-16', 30'-32, 37'-39, 52'-60', 64'-65, 308-313'.

⁴⁶ Petar Lućin Voihić iz Gabrila ubio je 1689. sestru Anicu. Anica je s Petrovim stadom pošla u Konavosko polje i kako su životinje ušle u vinograd Pera Skurića, Skurić je ubio jednog prasca. Tada se prestrašena Anica vratila u kuću svog brata i odnijela raznu robu i razbila kasu njegove žene iz koje je ukrala 5 dukata i razne druge stvari i pobjegla od kuće. *Lam. Crim.* sv. 27, f. 107, 112', 115'-116, 147-147'.

⁴⁷ Ivan Jozov Milošev iz Janjine ubio je 1727. sestru Mariju. "Rekao mi je da je je ubio erbo se opeta bila povratila na grijeh puteni, i kako mi je kazao da, iza kako joj je bio prostio, da se opeta povratila na to djelo i rodila dijete i za to da je je ubio." (izjava Antuna Antićevića). *Lam. Crim.* sv. 80, f. 43-44', 244'-247.

nom slučaju brat je bio suučesnik mužu (Cavtat 1698). U tim ubojstvima ipak je došao do izražaja odnos snaga. Brat je ubio sestru jer je povrijedila "čast obitelji", ali ni jednom se nije dogodilo da je iz istog razloga sestra ubila brata. Brat je ubio sestru jer joj nije htio dati miraz, a nije sestra ubila brata što miraz nije dobila. Ni jedno ubojstvo sestre nije se dogodilo u Dubrovniku, nego na dubrovačkom selu (Pelješac 3, Konavle 1, Župa dubrovačka 1). Razlog po svoj prilici treba tražiti u slobodnijim gradskim shvaćanjima. Sestrin prekršaj znatno je teže podnosila konzervativna patrijarhalna seoska kuća nego gradska obitelj u kojoj je status muškarca bio nešto slabiji, a izloženost svakodnevnim "moralnim" prekršajima gradske sirotinje i bahate vlasteoske mladeži relativizirala je težinu učinjenog prekršaja.

Sva ubojstva sestre dogodila su se u razdoblju *beznada*. Ona prate liniju kriminaliteta. Četiri ubojstva dogodila su se na vrhuncu krize (kraj 17. stoljeća), a jedno na samom kraju krize, 1727. godine. Nedugo poslije toga započinje razdoblje uspona, *nade*, i sve do pada Dubrovačke Republike nije zabilježeno nijedno ubojstvo sestre. Slično je bilo i kod bratoubojstava. U prvih 70 promatranih godina (1667.-1736.) bilo je 24 (77,42%), a u drugih 70 godina samo 7 ubojstava (1737.-1806.) (22,58%).

Izuzmemo li čedomorstva, ubojstva između roditelja i djece bila su rijetka, pri čemu su žrtve češće bila djeca (sin 4, kći 4) nego otac (3) i majka (2). Ubojica je redovito bio muškarac (otac 8, sin 5). Većinu tih ubojstava, međutim, prate olakotne okolnosti: duševno rastrojstvo oca (dvostruko ubojstvo dva sina, Uskoplje 1716.,⁴⁸ dvostruko ubojstvo sina i kćeri, Dubrovnik 1742.⁴⁹) i nehat (Uskoplje 1729.,⁵⁰ Duba Pelješka 1776.,⁵¹ Brašina 1791.⁵²).

⁴⁸ Stjepan Tonkov Mihočević iz Uskoplja ubio je 1716. ženu Luciju i sinove Petra i Tomu. "Čuo sam od Marice Jerove na Cavtatu... ubio je oni mahnitac ženu i djecu, kako ne čuste". *Lam. Crim.* sv. 65, f. 167-167', 189', 197'-201', 206'-208'.

⁴⁹ Nikola Ostojić reč. Badnjina iz Kliševa, nastanjen u Dubrovniku (Grad), vojnik, ubio je 1742. 5-godišnjeg sina Antuna i 2-godišnju kćer Anu. "Gospodo, od prije malo koje godište, što se on deboto svako godište ne bi ko pomamio, paka bi ga zabili u tamnicu, i liječili bi ga, paka kad bi opeta dobar bio, puštili bi ga, ma što bi u tom mahnitosti on činio ja ne znam, znam da bi hodio tamo i amo..." (izjava supruge). "I od prije užao se pomamiti i za njegove mahnitosti, znam ga od prije jedan ali dva puta, da bi ga hranili u tamnici dokle bi se opeta rekuperao i bolji učinio" (izjava svjedoka Vlahuše Letunića). *Lam. Crim.* sv. 101, f. 15'-18', 23-25', 28-30, 38-41, 42-47', 49'-51.

⁵⁰ Mato Markov Miljanić iz Uskoplja ubio je 1729. oca Marka. "Matko Miljanić svadio s rečenijem Gluhanom za njeku supašu i stega se metnuo rečeni Matko nekoliko puta kamenom na

Tek pokoje možemo pripisati zlostavljanju djece (Zaton, 1678.,⁵³ Česvinica 1686.⁵⁴), sudskoj tužbi protiv sina zbog krađe (Mravinjac 1737.⁵⁵), sukobu svekrve i nevjeste (Babino Polje 1685.⁵⁶) i sukobu s maćehom (Petrovo Selo 1709.,⁵⁷ Dubrovnik 1716.⁵⁸).

Ubojstva među srođnicima daljim od 1. stupnja po kanonskom računanju (odnosno 2. stupnja po civilnom računanju) bila su nešto rjeđa. Odnos između strica i sinovca bio je u zadružnoj obitelji sličan odnosu brat-brat, pa su i ta ubojstva najčešće proizlazila iz nerazriješenih odnosa oko diobe imanja. Sva četiri slučaja u kojima je sinovac ubio strica imala su taj karakter (Donja

---

Pavla... i kako se Matko mećao kamenjem na Pavla, nije zgodio Pavla nego p. Marka, njegova oca..." (izjava svjedoka Nikole Lučina). *Lam. Crim.* sv. 81, f. 163', 164', 165'-167, 202-204'.

⁵¹ Marko Juričin Cibilić iz Dube ubio je 1776. svoju kćer Franu, ženu Vlaha Jurišića iz istoga sela. Svađajući se sa sinom "Marko trgnu mač, što videći... pok. Frane uhiti za nožnicu rečeni mač... Može biti da rečena pok. Frana, za nedati da nje otac Marko udre nje brata Jura, sama se nabola na rečeni mač..." (izjava svjedoka Ivana Bulata). *Lam. Crim.* sv. 166, f. 162'-163, 169-173', 178-181, 184-189', 203-206.

⁵² Stjepan Ilijin Alapin iz Brašine ubio je 1791. majku Madu. "...glas je po Župi da je nehote rečenu mater ubio, i da je tio ubit rečenoga Matka Klaića..." (izjava svjedoka Antuna Kopiline). *Lam. Crim.* sv. 196, f. 36-37, 144-146, 148-151, 159'-162, 171'-172', 173'-175, 182'-186, 189'-190, 191-194'.

⁵³ Stjepan Tonkov iz Lozice navodno je 1678. ubio sina. Zatvorio ga je u obor i osam dana mu nije dao jesti ni piti. Nakon osam dana, dijete je nađeno mrtvo, mučeno i izgaženo. Već i prije zlostavljao je svoju kćer "... i da joj je stega i danaska išehnuta ruka i noga." (izjava Jele Franove). "Bio je je objesio za nogu i za ruku, i da je je držo tri ure, i stega da joj je išeknuta ruka i noga..." (izjava Ruse Antunove). *Lam. Crim.* sv. 14, f. 235', 248'-250', 253'-254, 257-259, 260'-261.

⁵⁴ Ilija Ciljinić iz Česvinice ubio je 1686. kćer Anicu. *Lam. Crim.* sv. 23, f. 214'-215', 263'-263b.

⁵⁵ Boško Barović iz Mravinjca ubio je 1737. oca Marka. *Lam. Crim.* sv. 91, f. 124'-132', 133'-142, 144-163', 167-176, 177'-180', 181'-220, 222'-231', 241'-256', 264'-297, 299-320, 321-330', 336'-337, 339-342, 350-389', 397-405, 442'-447; N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 216, 240.

⁵⁶ Matko Viceljlin Parmakić iz Babinog Polja i njegova žena Marica ubili su 1685. Matkovu majku Maricu. *Lam. Crim.* sv. 21, f. 129', 162, 172'-176'.

⁵⁷ Ivan Paskojev Ban iz Petrova Sela ubio je 1709. oca Paskoja. "Dobro su živjeli dokle nije vrag doveo Katu u kuću, a poslije tega svedu se karali" (izjava Pava Bana, brata Ivanova, odnosno sina Paskojeva). *Lam. Crim.* sv. 55, f. 113-119', 120', 175, 279-279'.

⁵⁸ Andrija Fatutto, kovač iz Dubrovnika, i njegova žena Marija, ubili su 1716. kćer (odnosno pastorku) Anicu. *Lam. Crim.* sv. 65, f. 95'-105, 106-112', 130-133', 183, 220.

Vrućica 1677.,⁵⁹ Majkovi 1684.,⁶⁰ Vodovađa 1703.,⁶¹ Čilipi 1714.⁶²). Stric je, pak, dvaput ubio sinovca, jednom jer je napadao njegova sina (Čelopeci 1701.⁶³), dok motiv ubojstva u drugom slučaju nije poznat (Đurinići 1774.⁶⁴). U patrijarhalnoj sredini odnos prema majčinoj obitelji nije bio opterećen imovinsko-pravnim zahtjevima, pa su tako ubojstva između nećaka i ujaka bila rjeđa nego između sinovca i strica. Oba zabilježena slučaja u kojima je nećak ubio ujaka posljedica su nagle naravi a ne ozbiljnijeg sukoba (Trsteno 1698.,⁶⁵ Mrcine 1793.⁶⁶). Slično je bilo i s tetkom, koja je najčešće stradavala zbog "duga jezika". Triput je ubojica bio bratanac ili sestrić (Mrcine 1671.,⁶⁷ Jasenica 1694.,⁶⁸ Osojnik 1700.⁶⁹), a jednom bratanica ili ses-

⁵⁹ Miho Matijin Jerković i Jerko Petrov Jerković iz Gornje Vrućice ubili su 1677. strica Antića Jerkovića. Prema svjedočenju Matije Petrovog Bučića u jednom trenutku došli su Antić Jerković i njegov sin Ivan. Antić je nosio na leđima motiku, a Ivan lokot. "I ja sam došo ovdje fatigat", kazao je Antić. "Dobro si učinio", odgovorio mu je nećak Miho Matijin Jerković. Tad Antićev sin Ivan sjedne pred Miha tako da nije mogao raditi. Ovaj mu reče: "Pođi otole neka mi je fatigat". Umješao se otac Antić: "Neće otole er mu nije drago, ona je baština data meni a ne tebi". Miho odvrati: "Meni je data kako i tebi i ovdje je treći dio moj kako tvoj". *Lam. Crim.* sv. 13, f. 147'-148, 173-174', 176'.

⁶⁰ Antun Kalauz iz Majkova ubio je 1684. strica Marka Kalauza. *Lam. Crim.* sv. 21, f. 19'-20, 21', 42', 48'.

⁶¹ Nikola Petrov Cicijelj iz Vodovađe ubio je 1703. strica Andriju Cicijelja. Više puta Andrija je govorio svom bratu: "Hoću se dijelit". *Lam. Crim.* sv. 47, f. 140-140', 143', 145'-146, 148'-150, 158.

⁶² Pasko Đurov Pupica iz Čilipa ubio je 1714. strica Antuna Paskovog Pupicu. Riječ je o osveti za ubojstvo oca koje je nešto ranije počinio Antunov brat Luka. Razlog je bila nesuglasica oko diobe ("Donesi ti tvoj trud od mladosti i zajedno s ovijem našijem i pomozmi nam dug platiti, to ćemo sfe razdijeliti."). *Lam. Crim.* sv. 63, f. 14-14', 18', 19'-23', 33'-37, 38'-40 i prethodni slučaj: *Lam. Crim.* sv. 62, f. 151'-159', 164'-179', 182-184', 191-201, 202-203, 225', 262'.

⁶³ Tonko (Marinov) Matičev(ić) iz Čelopeka ubio je 1701. sinovca Nikolu Cvjetkovog (Matičevića). "Jeba ti dušu, što ti je moj sin kriv, ter mu si motiku ugrabio". *Lam. Crim.* sv. 43, f. 121-124', 125'-128', 160.

⁶⁴ Đuro Saulan iz Đurinića ubio je 1774. sinovca Nika Saulana. *LSC*, sv. 8, f. 21.

⁶⁵ Marko Pavlov Skrivanović iz Trstena ubio je 1698. ujaka Andriju Slavjenova kad mu je prigovorio: "Marko što činiš, zašto biješ ženu?" *Lam. Crim.* sv. 40, f. 17-17', 20', 21'-23'.

⁶⁶ Miho Matov Čupić iz Vataša (Vodovađa) i Ivo Pulić-Maltez iz Pičeta (Mrcine) ubili su 1793. Miha Mihovog Pulića iz Pičeta (Mrcine), Čupićeva ujaka i Maltezova rodaka: "...sramota je da se vi dva rodaka karate..." *Lam. Crim.* sv. 201, f. 60'-71, 186-187'.

⁶⁷ Ivan Stjepanov Rašković iz Butkovine ubio je 1671. tetku Maru Pavlovu. *Lam. Crim.* sv. 9, f. 189.

⁶⁸ Đuro Vukićev (Čudo) iz Jasenice ubio je 1694. tetku Maricu Milovu iz Cavtata. *Lam. Crim.* sv. 33, f. 112'-113, 132', 139-139', 156.

trična (Osojnik 1695.⁷⁰).

Zabilježeno je još sedam slučajeva umorstava među daljim rođacima (Smokovljani 1668.,⁷¹ Čibača 1673.,⁷² Ljuta 1690.,⁷³ Brotnice 1703.,⁷⁴ Kozo 1708.⁷⁵ i Ošlje 1749.⁷⁶), odnosno između rođaka i rođakinje (Maranovići 1702.⁷⁷). Izvori nam najčešće ne otkrivaju prave motive, nego samo povode (uvreda, kleveta), no sve su to bila ubojstva na mah, izazvana trenu-tnom svadom iza koje nije stajao neki dublji materijalni interes.

⁶⁹ Antun Đurov Burin iz Osojnika ubio je 1700. tetku po majčinoj strani, Niku Nikolinu. Niki je bila ukradena koza i ona je krađu pripisala Burinu. Kad mu je to prigovorila, Burin ju je ubio. *Lam. Crim. sv. 42, f. 190'-191, 218'-228, 230'-232', 237', 246'-254', 255'-256', 259-265'.*

⁷⁰ Jela, žena Nikole Violića iz Osojnika, otrovala je 1695. Katu Nazlobrzovu, svoju tetku. *Lam. Crim. sv. 35, f. 14-14', 34'-42, 102', 291'.*

⁷¹ Ivan Petrov (Kušljčić) iz Smokovljana ubio je nakon svade (zbog nepoznatog razloga) 1668. rođaka Raosava Andrijinog (Kušljčića). *Lam. Int. For. sv. 67, f. 37', 46', 102'-103, 115'.*

⁷² Vlahuša, sin Simata Đurića iz Čibače ubio je 1673. daljeg rođaka Vicka Jakobovog nakon što ga je ovaj vrijeđao "Kilavi lupežu!" *Lam. Int. For. sv. 70, f. 97'-98, 116, 120'.*

⁷³ Đurko Vlahušin Urjević iz Ljute ubio je 1690. daljnjeg rođaka Vlahušu Skance. Urjeviće-va žena kupovala je meso od Skance. Kad mu je prigovorila, Skance joj reče nekoliko uvredljivih riječi: "Vrzi to loja ili ću te sadar na nozi metnuti da poletiš niz među i omlatit to oko s obraza..., Zasaranico, sad bih ti to oko zuba omlatio i vrgo te nogom da poletiš." Anka je otišla a ubrzo je s puškom došao muž Đurko i kad je Skance krenuo prema kući, zapucao i ubio ga. *Lam. Crim. sv. 27, f. 255-255', 258-258', 266'.*

⁷⁴ Ivan Mihajlov (Lučić) iz Brotnice ubio je 1703. rođaka Stjepana Lučića. Do obračuna je došlo nakon što je Stjepan Ivanu rekao da laže, a ovaj je dogovorio "...ako te uhitim za grlo činiću da ti izide pluća". *Lam. Crim. sv. 47, f. 91-92, 128'-133', 139'.*

⁷⁵ Nikola Rusković iz Crne Gore (Kozo na Pelješcu) ubio je 1708. iz nepoznatog razloga (rođaka) Luku Ruskovića. *Lam. Crim. sv. 54, f. 3, 6.*

⁷⁶ Mato Bašić iz Ošljega ubio je 1749. rođaka Vlahušu Kunića. "...kako su se bili skarali međi sobom više nekoga voska Vlahuša Kunić i Mato Bašić, koji vosak bio je donio jedan Vlah rečenom Vlahuši, a Bašić rečeni kupio je ti vosak u rečenoga Vlaha prije nego je Vlahuša uzeo, s čega među sobom skarali su se i psovali jedan drugoga..." (svjedočenje Ivana Jerkova). *Lam. Crim. sv. 111, f. 133-134, 135'-139'.*

⁷⁷ Marko Dančar iz Maranovića ubio je 1702. rođicu Mariju, kćer Jele Špaletine iz istog sela. Među njima je bila svada (*skando*), ali se ne zna zbog čega. *Lam. Crim. sv. 45, f. 147-150, 200'-201', 202'-203.*

Čedomorstva

Majka djeteta začetog u izvanbračnoj vezi počinila je grijeh zbog kojeg će je vlastita rodbina odgurnuti, a sredina odbaciti. “Rijetko da od prezrenja i poruge može taka đevojka i u kući i u selu ostati, nego obično ide u grad, te stupi u čiju god kuću kao sluga.”⁷⁸ Izvanbračno dijete, pak, tu će činjenicu osjetiti pri svakom društvenom kontaktu i u pravnoj regulativi, posebno u njegovim nasljednim pravima. To je, ukratko, društveni stav prema posljedicama izvanbračne veze, koji je vrijedio u Dubrovniku sve do najnovijih vremena.

Društveni stav prema izvanbračnosti, uz nedostatak preventivne zaštite, nedvojbeno je pridonosio velikom broju nahočadi i stvarao klimu koja je pogodovala zločinu i neodgovornom odnosu prema toj društvenoj skupini. Šezdesetčetvero mrtve djece u 140 godina samo je mali vidljivi vrh ledene sante. Jer, čedomorstvo je ipak bilo izuzetak, krajnji, najneprihvatljiviji i uvijek osuđujući oblik razrješenja sukoba između prirodnog nagona, trenutka slabosti, i tome suprotstavljene moralne norme. A majka, u posebnom psihičkom stanju nakon poroda, olako bi povjerovala u mogućnost prikrivanja. Posljedice takvog stava prema izvanbračnosti bile su znatno teže i na različite načine pogadale sve sudionike. Od sudbine majke koja, rađajući izvanbračno dijete više nije mogla računati na potporu obitelji i “dobru” udaju, preko manje teške sudbine eventualno u okolini prokazanog ali nedokazanog nesavjesnog oca, do najtragičnije sudbine brojne djece rođene u takvoj izvanbračnoj vezi, koja su se od drugih ljudi razlikovala samo po tome što njihovi roditelji nisu imali snage odgovorno stati iza svoga čina, nego su, zbog događaja koji je narušio njihov životni plan, prednost dali dvojbениm normama nametnutima od društvene sredine, umjesto prirodnom porivu zaštite vlastita potomstva.

Na dubrovačkom selu sudbina majke izvanbračnog djeteta bila je teža, sankcija protiv prekršiteljice moralne norme često se sastojala u njezinu izopćenju iz obiteljske zajednice. Stoga su se seoske djevojke ipak bolje čuvale od gradskih sirotica, koje su bile glavni “proizvođači” neželjene djece. Više od trećine svih čedomorstava dogodilo u gradu Dubrovniku. U gradu je vje-

---

⁷⁸ Baltazar Bogišić, *Zbornik sadašnjih pravnih običaja u Južnih Slavena*, I. Zagreb: JAZU, 1874: 632.

rojatno bilo lakše i prikriti trudnoću i poslijeporodne simptome, pa je to vjerojatno olakšavalo majci da njezin zločin ostane neotkriven. Od 22 gradska slučaja u samo 5 je majka otkrivena. Od ukupno 19 neotkrivenih majki, čak u 17 slučajeva umorstvo se dogodilo u Dubrovniku (1678.,⁷⁹ 1685.,⁸⁰ 1685.,⁸¹ 1693.,⁸² 1696.,⁸³ 1706.,⁸⁴ 1718.,⁸⁵ 1736.,⁸⁶ 1738.,⁸⁷ 1739.,⁸⁸ 1739.,⁸⁹ 1744.,⁹⁰ 1746.,⁹¹ 1757.,⁹² 1762.,⁹³ 1764.,⁹⁴ 1794.⁹⁵), a samo dvaput u svim ostalim dijelovima Republike (Soline 1733.,⁹⁶ Luka Šipanska 1735.⁹⁷). Pritom ipak treba dozvoliti mogućnost da je u 17 neotkrivenih dubrovačkih

⁷⁹ U Gružu je 1678. nađen tek rođen mrtvi dječak. *Lam. Crim.* sv. 13, f. 215', 217, 218.

⁸⁰ U Gradu je 1685. pronađen mrtav tek rođeni dječak. *Lam. Crim.* sv. 21, f. 206-206'.

⁸¹ U Gradu je 1685. nađena mrtva tek rođena djevojčica. Rođena je u arsenalu na Peskariji i živa bačena u more. *Lam. Crim.* sv. 22, f. 112'.

⁸² U Pustijerni (Dubrovnik) je 1693. nađeno mrtvo tek rođeno dijete. *Lam. Crim.* sv. 31, f. 278-288.

⁸³ U Gružu je 1696. udavljena i mrtva bačena u more tromjesečna djevojčica. *Lam. Crim.* sv. 37, f. 19'.

⁸⁴ U crkvi od Rozarija (Dubrovnik) u jednom razbijenom grobu u bijelom, mjestimice okrvavljenom platnu, pronađeno je 1706. muško dijete, rođeno prije oko 5 dana. *Lam. Crim.* sv. 50, f. 156'.

⁸⁵ U Dubrovniku je 1718. nađeno mrtvo novorođenče. *Lam. Crim.* sv. 70, f. 20-20'.

⁸⁶ Na Dančama (Dubrovnik) pronađeno je 1736. mrtvo dijete, svo izjedeno od životinja. *Lam. Crim.* sv. 89, f. 51.

⁸⁷ Godine 1738. nađeno je mrtvo novorođenče (djevojčica) u vrtu Jezuita. *Lam. Crim.* sv. 93, f. 160-161', 171'-191', 199-204.

⁸⁸ U gustijerni ispod Revelina, kod vrata od Ploča u Dubrovniku, nađena je 1739. mrtva tek rođena djevojčica (preuranjeni porod). *Lam. Crim.* sv. 96, f. 24-25.

⁸⁹ U gustijerni ispod Revelina, kod vrata od Ploča u Dubrovniku, nađen je 1739. mrtav tek rođeni dječak. *Lam. Crim.* sv. 96, f. 24-25.

⁹⁰ Na vratima crkve od Rozarija u Dubrovniku nađeno je 1744. mrtvo novorođenče (dječak). *Lam. Crim.* sv. 102, f. 137-139, 165-170'.

⁹¹ Blizu crkve Sv. Margarite u Dubrovniku nađeno je 1746. mrtvo muško novorođenče. *Lam. Crim.* sv. 106, f. 153-153'.

⁹² Nađena je tek rođena djevojčica, u moru u Kolorinji u Dubrovniku, 1757. godine. *Lam. Crim.* sv. 128, f. 38-38', 41'-44, 45'-46', 48'-49, 51-63.

⁹³ Nađeno je 1762. mrtvo žensko dijete blizu vješala na Dančama u Dubrovniku, staro oko jedan dan. *Lam. Crim.* sv. 139, f. 40'-41'.

⁹⁴ Nađena je 1764. mrtva djevojčica u jednoj rupi za nuždu pred stranjem, u Gradu blizu sv. Roka. *Lam. Crim.* sv. 142, f. 26'-27', 29-29'.

⁹⁵ Iza vrta Ane, udovice Marka Ivanovog de Sorgo u Dubrovniku, nađeno je 1794. mrtvo tek rođeno dijete. *Lam. Crim.* sv. 203, f. 74'.

⁹⁶ Na obali mora u Solilima (Soline), blizu vrta Rudera Bettere, nađen je 1733. trup bez glave tek rođenog dječaka. *Lam. Crim.* sv. 86, f. 35'-36'.

⁹⁷ Godine 1735. izvršeno je čedomorstvo u Luci Šipanjskoj. *Lam. Crim.* sv. 88, f. 162'.

čedomorki neka bila i iz okolice, a dijete izložila u gradu Dubrovniku da prikrije trag.

Gradske nesretnice, dakle, najčešće su uspješno prikrivale zločin. Među otkrivenim majkama najbrojniju skupinu čedomorki činile su mlade neudane djevojke iz dubrovačke okolice, koje su zatrudnjele popustivši prirodnim nagonima (Oskorušno 1670.,⁹⁸ Pijavičino 1674.,⁹⁹ Luka Šipanska 1677.,¹⁰⁰ Grgurići 1680.,¹⁰¹ Knežica 1683.,¹⁰² Mali Ston 1686.,¹⁰³ Čilipi 1689.,¹⁰⁴ Topolo 1691.,¹⁰⁵ Lovorno 1707.,¹⁰⁶ Lovorno 1712.,¹⁰⁷ Lopud 1715.,¹⁰⁸ Cavtat 1727.,¹⁰⁹ Kručica 1772.¹¹⁰), u incestuoznoj vezi (Orašac 1674.¹¹¹) ili vezi s oženjenim čovjekom (Uskoplje 1692.¹¹²), katkad izigrane lažnim

⁹⁸ Anica Šimunovica iz Oskorušna izvršila je 1670. čedomorstvo (djevojčica). *Lam. Int. For.* sv. 68, f. 165-165'.

⁹⁹ Klara pok. Nikole Cvjetanova iz Pijavičina navodno je 1674. izvršila čedomorstvo (djevojčica). *Lam. Int. For.* sv. 73, f. 42'-43, 45'-52, 92', 93'-97'.

¹⁰⁰ Marija, kći Ivana Dobuda iz Luke Šipanske, izvršila je 1677. čedomorstvo. *Lam. Crim.* sv. 12, f. 119', 166-167'.

¹⁰¹ Anica Ivanova Šabadinka iz Grgurića izvršila je 1680. čedomorstvo. *Lam. Crim.* sv. 16, f. 68'-69, 75'-76, 78-79, 107'-110', 238, 239.

¹⁰² Marija Matkova iz Knežice izvršila je 1683. čedomorstvo (djevojčica). "Di ćemo ovu tugu ukopat, ne bivši krštena, er je ne valja među baštine za radi grada i zlijeh godina." *Lam. Crim.* sv. 19, f. 11'-12', 13', 14'-16.

¹⁰³ Nika, kći Andrije Guskina iz Maloga Stona, izvršila je 1686. čedomorstvo. "Našla se glava od djeteta u kozalu u Stonu Malomu di je ije prasac..." *Lam. Crim.* sv. 22, f. 203-203', 229-231.

¹⁰⁴ Marija Jakobova Kusalić iz Čilipa vjerojatno izvršila čedomorstvo (dječak). *Lam. Crim.* sv. 27, f. 69-69'.

¹⁰⁵ Mande, kći Mihajla Božovog iz Topolog izvršila je 1691. čedomorstvo (dječak). *Lam. Crim.* sv. 28, f. 253, 294-295, 298-299'.

¹⁰⁶ Anula Đurova iz Lovorna počinila je 1707. čedomorstvo. *LSC*, sv. 5, f. 281'.

¹⁰⁷ Kata (kći Ivana) Šemeš iz Lovornog izvršila je 1712. čedomorstvo. *Lam. Crim.* sv. 59, f. 99-99'.

¹⁰⁸ Frana Ljubača iz Lopuda izvršila je 1715. čedomorstvo. *Lam. Crim.* sv. 64, f. 24'-25, 26-26'.

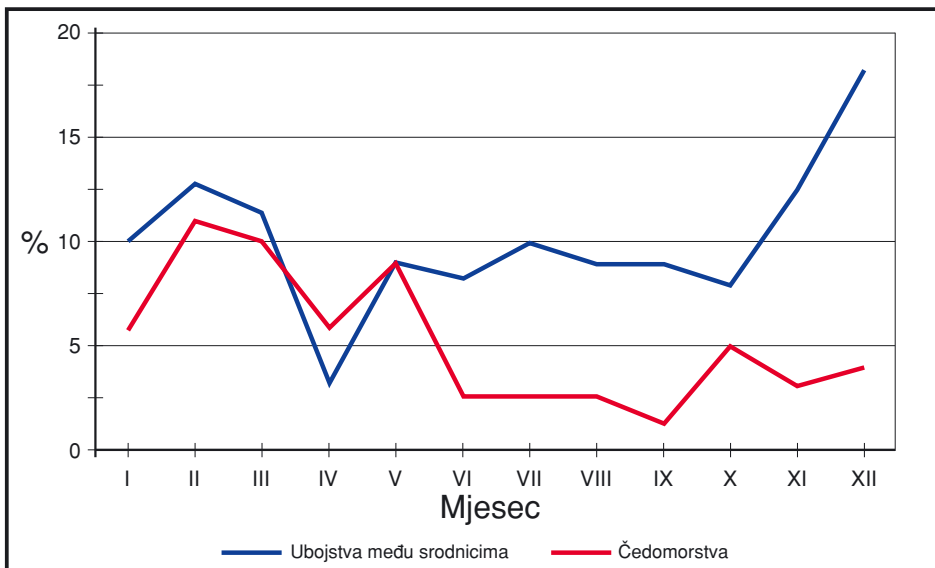
¹⁰⁹ Stane zvana Beznoga, rođena Vlahinja, nastanjena u Cavtatu, navodno je 1727. izvršila čedomorstvo. *Lam. Crim.* sv. 79, f. 80'-81', 82'-84, 85-90, 91-94'.

¹¹⁰ Kata, kći Nikole Mihajlova iz Kručice, izvršila je 1772. čedomorstvo. *Lam. Crim.* sv. 157, f. 91-91', 95'-96'.

¹¹¹ Nika, kći Miha Brdar iz Orašca, izvršila je 1674. čedomorstvo (dječak). "...rodila je s Marojem Marinovijem, nje prvijem bratučedom..." *Lam. Int. For.* sv. 72, f. 198', 206'-211.

¹¹² Pava (kći Ivana) Laptalo iz Uskoplja izvršila je 1692. čedomorstvo (djevojčica). "Griješila sam, grešnica sam bila..., er sam bila bređa s tudijem čovjekom." *Lam. Crim.* sv. 31, f. 54', 56-59, 71'-72', 78'-79.

Grafikon 6. Mjesečna distribucija začeca djece žrtava čedomorstava u Dubrovačkoj Republici (1667.-1806.) i začeca djece rođene u Konavlima (1696.-1918.)

obećanjima (Šumet 1671.,¹¹³ Vitaljina 1687.,¹¹⁴ Čilipi 1695.¹¹⁵), odlučivši se na taj korak iz straha od obiteljske (Šumet 1671., Gruda 1691.,¹¹⁶ Mrcine

¹¹³ Điva Nikolina iz Šumeta izvršila je 1671. čedomorstvo (djevojčica). "I meni je ovo pod silu učinjeno", rekla je tvrdeći da je otac djeteta Ivan Puponja iz Šumeta. Na pitanje zašto ga nije prijavila, odgovorila je: "Zašto mi je on govorio ja tebe neću ostaviti ma te ne mogu uzeti dokle mi je mati živa, ako me daš do pravde ubit (t)e ću." A zbog čega nije zatražila pomoć pri porodu od neke žene rekla je: "Er sam se brata bojala da mi neobazna". *Lam. Crim.* sv. 9, f. 80-82', 83'-84'.

¹¹⁴ Stane, kći Đura Županovića iz Vitaljine, izvršila je 1687. čedomorstvo. Otac djeteta je Matko Petrov koji se oženio Stanom malo nakon što je Stane izvršila čedomorstvo. *Lam. Crim.* sv. 24, f. 94'-96', 98-99.

¹¹⁵ Nika, kći Miha Borovinića iz Čilipa, izvršila je 1695. čedomorstvo (djevojčica). Dana 23. siječnja 1696. tužila je Luku Petrovog Voihnića iz Gabrila jer joj je prije dvije godine obećao da će je uzeti za ženu, nedavno je rodila dijete, a sad neće da je uzme. Izvedena iz zatvora, izjavila je da, pošto je Voihnić nije htio uzeti, majka je na njegov savjet, odnijela dijete na općinski put "da se ne obazna da mi ne ostane kći hude sreće". *Lam. Crim.* sv. 35, f. 29-29', 43', 44'-46', 339'-341; *Lam. Crim.* sv. 35, f. 104'.

¹¹⁶ Mare, kći Petra Sršena iz Grude, izvršila je 1691. čedomorstvo (dječak). "... a jes godište da mi je uzo čas rečeni Boroje i nabredemo (! - nabredo me)..." Na upit zašto nije ništa rekla bratu s kojim živi, odgovorila je: "Nijesam smjela njemu da me ne bi ubio i zaklo". *Lam. Crim.* sv. 28, f. 237'-241, 278-283, 290-292.

1720.¹¹⁷) ili društvene sankcije (Čilipi 1695.). Među neudanim djevojkama prevladavale su sluškinje (Lopud 1670.,¹¹⁸ Duba Pelješka 1678.,¹¹⁹ Brijesta 1690.,¹²⁰ Lopud 1690.,¹²¹ Dubrovnik 1694.,¹²² Brašina 1708.,¹²³ Stravča 1708.,¹²⁴ Sudurad 1709.,¹²⁵ Dubrovnik 1711.,¹²⁶ Dunave 1741., Orebići 1800.,¹²⁷ Dubrovnik 1802.¹²⁸), a spominje se i jedna picokara (Lopud 1732.¹²⁹).

¹¹⁷ Marija, kći Đuriše Jagića iz Mrcina, izvršila je 1720. čedomorstvo (djevojčica). Ivana Vitomirovića, kaznaca Mrcina, sudac je upitao kakav glas bije Mariju u kontradi: "Ruga se svak, i težaci na brazdam za ovo što je rodila." Na pitanje gdje se sada nalazi nesretna majka, Rade Marka Pekovića iz Mrcina odgovorila je: "Stoji u selu našem u Ivana Đurašića." Zašto ne stoji kući, pitao je istražitelj: "Čemu je je istjero otac i mati, kako je to rodila." *Lam. Crim. sv. 72, f. 54-54', 59-61, 66-67', 78-78'.*

¹¹⁸ Mandaljena, sluškinja Ivana Findele iz Lopuda, izvršila je 1670. čedomorstvo (dječak). *Lam. Crim. sv. 8, f. 137'-138', 149', 164'-165', 175'.*

¹¹⁹ Anica Stjepanova Kulić iz Kune Pelješke, sluškinja Nikole Cibilića iz Dube Pelješke, izvršila je 1678. čedomorstvo. *Lam. Crim. sv. 13, f. 204', 213'-214', 221-222.*

¹²⁰ Marija iz Primorja, sluškinja Nikole Radića iz Brijeste, izvršila je 1690. čedomorstvo (djevojčica). "Sforco me Nikola Radić u koga sam stala za slugu i učinio mi dijete..." *Lam. Crim. sv. 28, f. 11-11', 12-16', 37', 46'-47'.*

¹²¹ Stane Petrova Vlahinja, sluškinja Miha Lepeša iz Lopuda, izvršila je 1690. čedomorstvo (dječak). "Prid Vidov dan" otišla je u Vlašku, u svoju rodnu kuću. Vraćajući se sreli su je banduri "koji mi učiniše sramotu... Sramotili su me i iza tega sam ostala bređa..." *Lam. Crim. sv. 28, f. 19-20', 21'-30', 38-42, 48', 50', 51'-60.*

¹²² Kata, sluškinja Marije pok. Vladislava de Menze, izvršila je 1694. čedomorstvo. Mrtvo novorođenče nađeno je na Pločama (Dubrovnik). *Lam. Crim. sv. 33, f. 170'-173.*

¹²³ Vica Hlanjević iz Klokurića, sluškinja Frane Turčinović iz Mlina, navodno je 1708. ubila vlastito muško novorođenče. Vica je bila javna grešnica i još prije poslala je u nahodište četvero vanbračne djece. Don Andrija joj je kazao: "Odnesi te ga de toka" i "Poslala sam dijete da ga metne di se nekrštenjaci među". *Lam. Crim. sv. 53, f. 21, 23-27.*

¹²⁴ Stana Radana Bastohanovića iz Zgonjeva, Vlahinja, sluškinja u kući Ivana Vlahušina Veramente u Stravči, ugušila je 1708. tek rođenu kćer. *Lam. Crim. sv. 53, f. 142-143', 167-172, 234'.*

¹²⁵ Marija, sluškinja Vicka Budića iz Sudurda navodno je 1709. izvršila čedomorstvo (djevojčica). *Lam. Crim. sv. 54, f. 142-144, 151'-158, 170.*

¹²⁶ Marica Burin iz Osojnika, sluškinja Ivana Glifana, izvršila je 1711. čedomorstvo. *Lam. Crim. sv. 57, f. 46', 48-52', 58-67.*

¹²⁷ Mare s Lastova, sluškinja kap. Vicka Piljkovića (iz Orebića), izvršila je 1800. čedomorstvo bacivši dijete u zahod (dječak). *Lam. Crim. sv. 215, f. 78'-79, 91-92, 106-108', 124-126.*

¹²⁸ Mada, kći Nikole Miavilovića iz Popova, sluškinja Ivana Manette s Konala (Dubrovnik), izvršila je 1802. čedomorstvo (djevojčica). "Sutra dan, kad se našlo rečeno dijete u gustijerni, rekla sam Madi vikajući je, što si učinila, što si onako učinila, što nijesi meni rekla, ja sam krstjanka, ja bih bila remedijala, na to mi je ona odgovorila, ja nijesam hotjela pripovdjeti od straha..." *Lam. Crim. sv. 218, f. 45b'-51, 52-55, 59-63', 85'-87, 89-90, 94-95, 127-127'.*

¹²⁹ Marija Bogišina iz Dola, picokara Gospe od Začeca na Lopudu, izvršila je 1732. čedomorstvo. *Lam. Crim. sv. 84, f. 197'-198', 211-213', 220'-224', 225'-236, 241-253', 255'.*

Motiv za čedomorstvo bio je i preljub zaručene djevojke (Zastolje 1738.,¹³⁰ Dunave, 1741.¹³¹) ili udane žene (Dubrovnik 1686.,¹³² Trpanj 1763.¹³³). Netipičan je, a vrlo zanimljiv motiv jedne žene na Pelješcu koja je izvršila čedomorstvo jer ni nakon tri godine braka nije bila uvedena u kuću (Kozo 1738.¹³⁴).

¹³⁰ Luce, kći pok. Đuriše Ucovića iz Zastolja, izvršila je 1738. čedomorstvo (dječak). "...bijaše djevojka vjerena za Tomaša Tomaševa s Radovčića u Konavlam, koja Luce er se lani našla bređa..., da je je za ti uzrok vjerenik ostavio govoreći, da je s družijem bila bređa..." (izjava Nikole Ilijinog Ucovića) *Lam. Crim.* sv. 92, f. 3, 188-191, 193'-196', 200'-202', 204'-207'.

¹³¹ Pave, kći Paska Basora iz Dunava, sluškinja u Mrcinama, izvršila je 1741. čedomorstvo (djevojčica). "Nazada 12-13 godišta bila došla služiti, i stati u kuću Nikole Đurašića u naše selo, koji Nikola ima sinova, ma s najstarijem Mihom rečenoga Nikole sinom ova Pave nazada dva godišta bila je bređa... i paka je rodila sina u Mihajla Jančića kući u našem selu... Iza rođenja pasala je opeta u kuću Đurašića rečenoga služiti, a dijete je i dan današnji u rečenoga Jančića kući, i to nje prvo rođenje publiko se znalo po svijem Mrcinama, i čeljad su govorili da je to dijete rodila s Mihom Đurašićem, paka o lanjskomu Božiću vjerali su bili rečenu Pavu za Đura Obradovića iz Dunava, koji Đuro nje vjerenik, budući bio publik glas da je ona to dijete bila rodila, kontentao se i prostio jom je bio ti prvi grijeh, ma da se veće ne povraća, paka od ovega ljeta..., počelo se bilo u puku čučkati da je opeta ova Pave bređa... Vidala sam je deblju u pasu..., i ko da bi se sramila od čeljadi, škiavala bi prid ultimo od svakoga..." (Izjava Anice žene Ivana Milkovića). *Lam. Crim.* sv. 99, f. 229'-230', 233, 273', 351-359', 398-419'.

¹³² Simohaja, žena Musije šavca iz Dubrovnika (koji je na putu i sada se nalazi u Veneciji), navodno je 1686. izvršila čedomorstvo (djevojčica). *Lam. Crim.* sv. 22, f. 163-168, 169'-172', 174-176, 177'-179, 186'-192, 193-198', 202, 204-214, 216'-217', 221-222.

¹³³ Marija, žena Andrije Certića iz Trpnja, izvršila je 1763. čedomorstvo (djevojčica). "Prije tega ja sam vidio rečenu Mariju veće puta, i bila je s trbuhom velikijem, ko da je bređa, a muža jom nije ovdje, nego u Levantu, a na njom je glas publik po Trpnju da je zla žena i da svakomu dava ko ima dinara, ona stoji s Baldom nje djeverom, koji je i on oženjen, ma on neima djece..." (izjava Pera Viskovića iz Gornje Vrućice). *Lam. Crim.* sv. 141, f. 100, 101-114', 122-129, 151-151'.

¹³⁴ Marija (kći Antuna Sokola iz Oskorušna), žena Antuna Žuhovića iz Crne Gore (Kozo), izvršila je 1738. čedomorstvo (djevojčica). "... Budući se ja vjenčala za Antuna Žuhovića o Gospi Kandelori u crkvi prid Popom, ovo sada idu tri godišta..., iza kako sam se vjenčala, i erbo rečeni Antun Žuhović, moj muž, od tada svede dohodio u kuću rečenoga p. Stjepana Habala i samnom pribivao, našla sam se š njime bređa, ma er bivši ja u temu bila još nevješta, nijesam dusto znala kad sam stekla, i paralo mi je vele poslije da sam bila stekla, nego sam ostala bila bređa, i muž mi je kad je obaznao da sam bređa, govorio mi je, hodi u mene doma, i hotio me on povestiti onako bez svatova, ma ja nijesam hotjela uzdajući se da mi još ne može biti brijeme od rođenja, a muž mi, vadeći da ja neću da idem u njega doma bez svatova..., da neću od sramote tako doći na dvije nevjeste i na dva djevera, bivši on imao doma dva brata oženjena, i njihove obe dvije žene doveli su se svatovima pod vjencima, to na njihove jezike nijesam ja kćela tako doći, er mi š njima ne bi bilo živa mira od prikora, to moj muž tada mi reče, da ja ću se mučiti za štogod zajmati, za moć te povestiti almeno s kumom i s djeverom, ma u toliko, kako sam se ja luda bila smela u mjesecima, dogodi mi se iznenadnje rođenje... Vrag me natantao kućicu od djeteta zakopat pod prace, a dijete sam odnijela i vrgla u jednu ljut na studenac u našem selu u mjesto koje se zove kod Bautova..." *Lam. Crim.* sv. 92, f. 91, 97-125.

Zabilježena su i dva slučaja ubojstva dojenčadi iz nehata, zagušenjem pri dojenju (Dubrovnik 1691.¹³⁵ Pločice 1709.¹³⁶).

Sva čedomorstva koja su počinile udovice dogodila su se izvan Dubrovnika, u dubrovačkim selima (Korita 1678.,¹³⁷ Mravinjac 1679.,¹³⁸ Donja Banda 1682.,¹³⁹ Babino Polje, 1750.¹⁴⁰). Budući da su na selu udovice redovito ostajale u brojnoj muževoj kući, njihov je prekršaj bio teži nego u gradskim inokosnim obiteljima i izvanbračno dijete zacijelo bi im donijelo izgon iz kuće. Neke od njih popustile su obećanjima o novoj udaji (Pijavičina 1777.¹⁴¹), neke su napastvovali vlastiti ukućani (Smokovljani 1677.¹⁴²).

Uz grad Dubrovnik, veći udio čedomorstava u odnosu prema udjelu u broju stanovnika bio je i na dubrovačkim otocima, a od ruralnih regija jedino u Konavlima (tablica 6, grafikon 6).

¹³⁵ Kata, žena Stjepana Klaića, postolara, ubila je 1691. svog 6-mjesečnog sina. "Moja huda nesreća, s večera napitala sam ga i dala mu sisu, paka u noći na ponoć probudio se i dala mu sam sisu lijevu, utoliko sam zaspala, sisa ga je lijeva zadušila i kako sam se probudila u zoru tot dijete ostinula i mrtvo..." *Lam. Crim.* sv. 28, f. 288'-289'.

¹³⁶ Stana, žena Miha Kukuljice iz Pločica, ugušila je 1709. 3-mjesečno dijete (dječak). Potom je izvršila samoubojstvo. *Lam. Crim.* sv. 54, f. 160'-161, 162'-166.

¹³⁷ Marija, udova Frana Nikolinog iz Korita, izvršila je 1678. čedomorstvo (djevojčica). *Lam. Crim.* sv. 14, f. 84', 88-89'.

¹³⁸ Rada, udova Vlaha Laletina iz Mravinjca, izvršila je 1679. čedomorstvo (dječak). *Lam. Crim.* sv. 17, f. 119-123, dalje upućuje na f. 673, ali te stranice u knjizi nema.

¹³⁹ Nika Franićeva (Purilo), udovica iz Županjeg Sela (Donja Banda), izvršila je 1682. čedomorstvo. Dva dana nakon poroda bacila je muško dijete u vatru. Poslano je 10 barabanata da je uhite, ali je pobjegla u crkvu u Kuni. *Lam. Crim.* sv. 18, f. 153-154, 155'.

¹⁴⁰ Sumnja se da je Anica, udova Marina Puglia s Mljeta (Babino Polje), 1750. izvršila čedomorstvo (dječak). *Lam. Crim.* sv. 112, f. 138-144'.

¹⁴¹ Kata, udova Petra Brainovića iz Pijavičina, izvršila je 1777. čedomorstvo (djevojčica). "Ivan sin Krista Rusković s Pijavičina sveder hodio oko mene tentajući me i na svrhu Gospodo, pasanu korizmu, iza kako mi je do vjeru Božju da će se za mene oženit, ja sam mu se pustila i sagriješio je samnom, s česa ostala sam bređa i nije niko zno da sam bređa, i u Svece od Božića prošastoga, tojes na Stjepan dan rodila sam mrtvo dijete, tojes kćer, i erbo nije niko zno da sam bila bređa za pokrit moju čas, budući rodila mrtva, vrgla sam ga u jednu lokvu..." *Lam. Crim.* sv. 167, f. 22-22', 39-43', 55'-58, 74'-75', 98'-99.

¹⁴² Jeljena, udova Luke Nikićevića iz Smokovljana, izvršila je 1677. čedomorstvo (dječak). "Zašto izgubi i njegovu i tvoju dušu?", upitao ju je Božo Tvrdiša. "Od straha Stjepana moga svekra i Nikole moga djevera." "S kućnom sam čeljadi imala dijete..." "Rugaju se i govore, učinio s(v)ekar i djever dijete nevjesti." *Lam. Crim.* sv. 12, f. 230-230', 232-232', 234-235', 237-239', 241'-243, 244'-245, 249-249', 250', 252, 255'-259', dalje upućuje na znak AA, ali te stranice u knjizi nema.

Ubojstva između muža i žene i ubojstva među svojtom

Prilično velik broj ubojstva između muža i žene, odnosno između njihovih rodbina (svojta) ukazuje na adaptacijske teškoće prilikom spajanja članova dviju različitih obitelji. Odnos muža i žene, dakako, bio je na najvećoj kušnji. To slikovito pokazuje i veliki broj međusobnih ubojstava. Više od četvrtine svih ubojstava među srođnicima događalo se među supružnicima. Omjer 29:4 na teret muža jasno ukazuje na odnos snaga, iako pritom ne treba zaboraviti da je kod ubojstava tamni broj bio najveći vjerojatno baš u slučaju ubojstva muža (neotkrivena trovanja). Osim toga, žena je često potpirivanjem bila u pozadini ubojstva, a to je povećavalo mogućnost da njezina uloga prođe nezapaženo, ako ne u stvarnosti, barem u statistici. Najpoznatiji takav slučaj, opjevan i u narodnoj pjesmi,¹⁴³ zbio se 1692. godine, kada su dubrovački plemići Frano Lukin de Bona i Ivan-Toma Markov de Bassegli ubili Iva Petrovog Čelovića, Rišnjanina nastanjenog u Dubrovniku, muža njihove ljubavnice Paule.¹⁴⁴

Ubojstvo žene rijetko je imalo imovinsku pozadinu. Uočavamo je tek u tri slučaja potkradanja, od kojih se u samo jednom slučaju muž tužio da je on pokraden (Lastovo 1693.¹⁴⁵), u ostala dva slučaja nije mogao otrpiti difamaciju kuće zbog njezine kleptomanije (Babino Polje 1716.,¹⁴⁶ Gruda 1740.¹⁴⁷). Najčešći motiv ubojstva bila je muževljeva ljubomora (Šumet

¹⁴³ S. Stojan, »Tri pjesme iz rukopisne zbirke "Narodne pjesme" Ivana Augusta Kaznačića.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 29 (1991): 270-273, 275.

¹⁴⁴ *Lam. Crim.* sv. 30, f. 176'-194, 195'-198, 199'-202', 203'-204', 211, 215'-221', 226'-235', 237'-237', 241'-242', 245'-250', 252'-253', 255'-255', 261'.

¹⁴⁵ Marin Ivanov Čučević iz Lastova ubio je 1693. ženu Jaknu »Krade me, izmela mi je sve haljine iz škrinje i prodala«. *Lam. Crim.* sv. 32, f. 64-74'. Nenad Vekarić, »Ubojstva u Dubrovačkoj Republici pred 300 godina.« *Dubrovački horizonti* 33 (1993): 94-98.

¹⁴⁶ Vicelja Viceljčin Šojka iz Babina Polja udavio je 1716. ženu Anicu. »Reko mi je isti Vice-lja nje muž da je je on utopio za uzrok er je u selu u dvije kuće bila ukrala u jednoj ovcu, a u drugoj starić žita...« *Lam. Crim.* sv. 164-166', 191-193, 216'-219', 221.

¹⁴⁷ Antun (Mihov) Drašković iz Grude ubio je 1740. ženu Katu. "...od kako je rečena Kate bila dovedena u naše selo, znam da je bila pohitnijeh ruka, da bi ukrala u tuđemu vrtu luka i zeleni... Nje muž i ina čeljad od kuće mrzjeli su na nj i sved za to nje djelo vrhali...« *Lam. Crim.* sv. 97, f. 11'-13, 17-28', 52'-56.

1667.,¹⁴⁸ Gruž 1685.,¹⁴⁹ Dunave 1687.,¹⁵⁰ Popovići 1700.,¹⁵¹ Žuljana 1702.,¹⁵² Dubrovnik 1712.,¹⁵³ Doli 1713.¹⁵⁴), katkad i muževo preljubništvo (Gruž 1677.,¹⁵⁵ Podimoć 1723.¹⁵⁶). Ostala ubojstva rezultat su nesnošljivih odnosa, koje na prvi pogled možemo pripisati prgavošću muža (Kozo 1667.,¹⁵⁷ Točionik 1680.,¹⁵⁸ Lozica 1680.,¹⁵⁹ Martinovići 1684.,¹⁶⁰ Du-

¹⁴⁸ Nikola Vickov iz Šumeta ubio je 1667. ženu Mariju. "Učinila mi je sramotu i ona nesreća koja je vodila, ona je i dospjela." *Lam. Int. For.* sv. 65, f. 129', 134, 136, 138, 139'-140, 151'.

¹⁴⁹ Vicko Ivanov Milatti iz Škara u Gružu ubio je 1685. ženu Anicu. Kad se njihov 6-mjesečni sin razbolio od sifilisa (*mal francese*) muž je rekao ženi: "Ovo nije sa mojijeh ruka... Ja nijesam s nikijem nego s tobom... Zato mi reci, od koga ti je ovo..." *Lam. Crim.* sv. 22, f. 30-30', 33'-38, 39-41, 55-57, 58'-61, 62-63', 64'.

¹⁵⁰ Pero Marušin (Ban) iz Dunava ubio je 1687. ženu Radu. Prije bijega kazao je kaznacu Đuru Ivanovom Bagoju: "Đuro, ja sam našo ženu svoju Radu zajedno s Petrom Basorom de ležaše na njoj, zato ubio sam je nožem i ranio je tri puta, i ono je doma mrtva de leži." *Lam. Crim.* sv. 23, f. 225-225', 253'-254', 256.

¹⁵¹ Pavo Đurašić iz Crkovine (Popovići) ubio je 1700. ženu Mariju. "Udrio sam je manjaricom u glavu za svoju čas er mi je bezakonju činila i sramotu." *Lam. Crim.* sv. 42, f. 178-179, 183-185.

¹⁵² Pavo Pavlov Kuculo iz Žuljane ubio je 1702. ženu Vicu. "... kad je tio otiti na Korčulu reko mi je da je on ubio nožem za zlo djelo i reče mi da je je našo s čovjekom dje griješi..." *Lam. Crim.* sv. 44, f. 146-146', 244, 260'.

¹⁵³ Frano Vocativo iz Dubrovnika ubio je 1712. ženu Mariju. "Našo sam čovjeka u podkuplju u noći i vidio sam de jednu nogu izvadio na fumar, a drugu de izvlači..." *Lam. Crim.* sv. 59, f. 102'-103', 105-113', 118.

¹⁵⁴ Petar Petrov Kuro iz Dola ubio je 1713. trudnu ženu Anicu. Govori se "...da je rečena Anica sved bježala iz kuće i govorila da će opeta pobjegnuti." Petru su ljudi na ribanju ili na drugim radovima govorili: "Jeben jarče neka ti žena pođe kopile radat." *Lam. Crim.* sv. 61, f. 4-4', 6, 11-19', 21-22', 26.

¹⁵⁵ Tomas Antunov iz Gruža ubio je 1677. ženu Peru. *Lam. Crim.* sv. 12, f. 72', 73'-74, 83'-86, 88-91', 107'-109.

¹⁵⁶ Ivan Vidakov (Bokan) iz Podimoća ubio je 1723. ženu Cvijetu. "...čuo sam da je govorio... da bi rad bio da mu Cvijeta njegova žena umre, er bi uzo ončas mladu udovicu..." *Lam. Crim.* sv. 75, f. 62'-63, 66'-74', 77'-85', 87'-93', 107'-108, 234-263, postupak nije dovršen, ali knjiga završava.

¹⁵⁷ Ivan Habalo iz Kozla ubio je 1667. ženu Pavicu. Prema iskazu svjedoka, pokojnica je često govorila: "Ivan, moj muž sved na mene vrća i strah me da me degodi ne ubije". *Lam. Int. For.* sv. 65, f. 37'-38, 91, 101, 114.

¹⁵⁸ Stjepan Andrin (Drvenica) iz Točionika ubio je 1680. ženu Mariju. *Lam. Crim.* sv. 16, f. 42-42', 63'-64'.

¹⁵⁹ Stjepan Tonkov iz Lozice ubio je 1680. ženu Anicu. *Lam. Crim.* sv. 16, f. 45', 57-59, 60'-61.

¹⁶⁰ Lukša Martinov (Martinović) iz Postranja (Martinovići) ubio je 1684. ženu Mariju. *Lam. Crim.* sv. 20, f. 36'-37, 38-40, 41-41', 43, 44-45', 137'.

brovnik 1684.,¹⁶¹ Dubrovnik 1687.¹⁶²), prigovaranju žene (Dubrovnik 1681.¹⁶³), ženinu neposluhu (Popova Luka, 1697.¹⁶⁴) i bježanju (Zastolje 1692.,¹⁶⁵ Jasenica 1711.¹⁶⁶), iako i u tim ubojstvima prava pozadina također može biti ljubomora. U zajedničkom nazivniku tih ubojstava vjerojatno su dva glavna elementa: obrana časti i nametanje vlasti. Kao specifične razloge ubojstva žene uočili smo jedno ubojstvo bolesne žene iz straha od zaraze (Kupari 1694.¹⁶⁷), te dva ubojstva izvršena u duševnom rastrojstvu (Dubrovnik 1685.,¹⁶⁸ Uskoplje 1716.¹⁶⁹). U četiri slučaja nije se mogao naslutiti motiv (Dubrava 1678.,¹⁷⁰ Cavtat 1698.,¹⁷¹ Dubrovnik 1734.,¹⁷² Zamaslina 1758.¹⁷³).

¹⁶¹ Petar Piffaro (iz Dubrovnika), brijač, ubio je 1684. ženu Franu. *Lam. Crim.* sv. 20, f. 73-74, 79, 80-82, 155'-157, 159'-160, 189'.

¹⁶² Vojnik Vlahuša Mihajlov (Debo) iz Koteza (Lisac) (nastanjen u Dubrovniku), ubio je 1687. ženu Katu. *Lam. Crim.* sv. 29, f. 57', 80'-81', 94', 249'.

¹⁶³ Stjepan iz Dubrovnika, krvnik, ubio je 1691. ženu Anicu. Kada ju je zamolio da mu pomogne nositi neke sitnice kad su se iskracili u Prapratnom i uputili prema Primorju, ona mu je ljutito odgovorila: "Manigodo jedan, neću je nositi neg ću se vratiti iz Stona u Grad." *Lam. Crim.* sv. 29, f. 57', 80'-81', 94', 249'.

¹⁶⁴ Stjepan Lovrović iz Popove Luke ubio je 1697. ženu Mariju. "...ne bi ga tjela poslušat nigda i stega bi bilo riječi među njima, ma ustalo bila je časna..." *Lam. Crim.* sv. 38, f. 182-183', 220-222, 266'.

¹⁶⁵ Marko Mihov iz Dobruše (Zastolje) ubio je 1692. ženu Maru. "...bježala mi je četiri puta u noći i u Peras..." *Lam. Crim.* sv. 31, f. 97'-98, 145-146, 159'.

¹⁶⁶ Pavo Ivanov Redžović-Gluhanović iz Stravče (nastanjen u Jasenici) ubio je 1711. ženu Paulu. "Pavo nje muž lupio je je i bio sved, to je od bata i utekla u Peras, i stala je veće od godišta gori u Perastu." Htio ju je vratiti kući i putem ju je ubio. *Lam. Crim.* sv. 57, f. 180-181, 182, 187-192, 195', upućuje dalje na f. 286, ali te strane u knjizi više nema.

¹⁶⁷ Vlahuša iz Kupara ubio je 1694. ženu Peru. Toma brijač izvještava da je njezino tijelo bilo puno znakova od boginja. *Lam. Crim.* sv. 34, f. 40-41.

¹⁶⁸ Miho Buona Gozze iz Dubrovnika, pokršteni Židov, ubio je 1685. ženu Mariju. *Lam. Crim.* sv. 22, f. 67-69', 72'-74', 75'-83, 90'-91.

¹⁶⁹ Stjepan Tonkov Mihočević iz Uskoplja ubio je 1716. ženu Luciju i sinove Petra i Tomu. *Lam. Crim.* sv. 65, f. 167-167', 189', 197'-201', 206'-208'.

¹⁷⁰ Jozef Vuletin (Mrčavić) iz Dubrave ubio je 1678. ženu Anicu. *Lam. Crim.* sv. 14, f. 197, 264-264' (svršetak knjige, pa fali nastavak procesa).

¹⁷¹ Frano Tomei, Francuz i Frano Ivanov Malicija iz Cavtata ubili su 1698. Mariju, kćer Ivana Malicije iz Cavtata, Francuzovu ženu, a Malicijinu sestru. *Lam. Crim.* sv. 40, f. 43-43', 47-47', 48'-49, 52', 61'-63, 68-71', 134.

¹⁷² Vojnik Miho Kovačević ubio je 1734. ženu Jelu. *Lam. Crim.* sv. 87, f.205-206, 249-256.

¹⁷³ Ivan Staglin reč. Delija iz Zamasline (Zaton Doli) ubio je 1758. ženu Anicu. *LSC*, sv. 7, f. 95-95'.

U manjem broju slučajeva žena ubojica, samo se u dva naslućuje motiv: preljub (Dubrovnik 1732.¹⁷⁴) i samoobrana (Trsteno, 1746.¹⁷⁵). U druga dva slučaja ne može se otkriti pravi motiv (Lopud 1681.,¹⁷⁶ Dubrovnik 1712.¹⁷⁷). Samo u jednom slučaju žena je bila i neposredni izvršilac nedjela (Dubrovnik, 1712.), iako ni taj slučaj nije dokraja rasvijetljen i krivnja žene nije dokazana. U ostalim slučajevima, slično kao i prilikom ubojstva spomenutog Čelovića gdje sud nije utvrdio ženinu umiješanost u sam zločin, žena je bila suučesnik (Trsteno), poticatelj (Dubrovnik 1732.), a u lopudskom slučaju naručilac ubojstva.¹⁷⁸

Brakom muškarca i žene nije se samo stvarala jezgra nove obitelji, čiji je daljnji razvoj ovisio o adaptacijskoj sposobnosti sudionika, nego se istovremeno stvarala i mreža odnosa između muža i pojedinih članova ženine obitelji, odnosno žene i pojedinih članova muževljeve obitelji. Pritom je presudna bila činjenica u čijoj sredini mladenci grade svoju obitelj. U gradskoj sredini (Dubrovnik), gdje je prevladavala inokosna obitelj, mladenci su, ako je u kući bilo drugih ukućana, odlazili iz kuće u podstanare ili u novu vlastitu kuću. Stoga u Dubrovniku nije zabilježeno nijedno ubojstvo među svojtom (osim jednog suučesništva punice, Dubrovnik 1732.). U ruralnim sredinama, međutim, mladenci su rijetko bili u neutralnom položaju kad su gradili novu, *svoju* kuću. Stoga su i sva ubojstva među svojtom zabilježena na dubrovačkom selu (Konavle 5, Pelješac 4, Dubrovačko primorje 2, Rijeka dubrovačka 1, Dubrovački otoci 2). Najčešće je žena dolazila u kuću muža,

¹⁷⁴ Džorica Klimentov de Menze, Ana žena Nikole Drvenice iz Dubrovnika i Anica žena Miha (Marinović)-Škrabo iz Dubrovnika (majka Anina) ubili su 1732. Anina muža kožuhara Nikolu Nikolinog Drvenicu iz Trnovice, nastanjenog u Dubrovniku. Marija, kći Klare Nadostavke priča kako im se Nikola često tužio: "... Otiću iz Dubrovnika s moje žene i punice, erbo mi dovodu jarce u kuću da sam rogat, i sved je zvao za tega jarca Džoricu... Dovodu mi jarca Džoricu u kuću da mi plete roge na vrh glave..." *Lam. Crim.* sv. 84, f. 73'-86', 89-130', 131'-138', 147'-150, 151'-157', 160.

¹⁷⁵ Marija Peričević iz Trstena i Marko Ivanov Korizma iz istog sela ubili su 1746. Marijina muža Jakova Petrova Peričevića. "...on je hotio ubiti mene pak smo ga udrili štiletom..." *Lam. Crim.* sv. 106, f. 152', 154-166', 168'-169, 179-192'.

¹⁷⁶ Vica, žena Frana Russija iz Lopuda, Petar Markov Drijemac i Roko Stjepanov Koporičić iz Luke Šipanske ubili su 1681. Frana Russija iz Lopuda, Vicinog muža. *Lam. Crim.* sv. 17, f. 277'-280, 281-307', 310', 311'-312, 319-319', 325'-341', 342'-404, 418-421, 424-426', 429-429', 438'-444', 455-456', 457'-463, 466'-468.

¹⁷⁷ Rahela Papo otrovala je 1712. svog muža Izaka. *Lam. Crim.* sv. 58, f. 193-203, 204.

¹⁷⁸ Kata, udova Vicka Špice i njezina kći Vica, po narudžbi Katine sestre, a Russijeve žene Vice, navodno su dali po 50 dukata Koporičiću i Drijemcu s time da će dobiti po još 50 kad izvrše zločin.

a rjeđe je, ako bi kuća bez muških potomaka bila “na smaknuću”, pridošlicom bio muž. Prednost “domaćeg terena” očitovala se ne samo u disproporciji ubojstava između muža i žene (29:4), koju dijelom možemo pripisati i drugim razlozima (odnosu snaga), nego i u disproporciji ubojstava muževe i ženine rodbine. Omjer 12:3 na teret muževe rodbine nedvojbeno pokazuje veću agresivnost starosjedilaca i sudbinu došljaka kada, “tražeći previše”, pokušaju mijenjati hijerarhijsku strukturu.

Prilogodba pridošlice nije bila nimalo laka, bilo zbog njegove ili zbog slabe adaptabilnosti supružnikovih članova obitelji. Sudeći po ubojstvima, najkritičniji je bio odnos tasta i zeta (4), redovito s pogubnim posljedicama po starijeg (Blato na Mljetu 1678.,¹⁷⁹ Orašac 1681.,¹⁸⁰ Đurinići 1692.,¹⁸¹ Babino Polje 1730.¹⁸²), te djevera i nevjeste (3:1, Radovčići 1672.,¹⁸³ Stankovići 1697.,¹⁸⁴ Boljenovići 1757.;¹⁸⁵ Stankovići 1736.¹⁸⁶). Osim s tastom,

¹⁷⁹ Vicelja Stjepićev i Marko Dabelić ubili su 1678. Ivana Ivanovog Mrasilovića iz Blata, Dabelićevog tasta. Nije htio lažno svjedočiti. "... Tužio se njima i govorio mi je, hoće ovi da idem u Grad š njima za dinare Kneževe, i da mi svjedočiš kako ti mi budemo govorili..." (izjava svjedoka Ivana Viceljina). *Lam. Crim.* sv. 13, f. 192, 207-207', 239'-243, 247-251, 252'-256', 258-261', 262'-267', 268'-273, 275-302 + *Lam. Crim.* sv. 34, u posebnom snopu su dva lista koja govore o tom ubojstvu.

¹⁸⁰ Četiri Bokelja i Vitko Matkov iz Koločepa ubili su 1681. Pavla Đivovog Skorsura iz Orašca, Vitkova tasta. "Kaži blago ili te ću ubiti." Svjedoci sumnjaju da je "malandrine" doveo Pavov zet Vitko Matkov iz Koločepa s kojim su bili u neprijateljstvu. *Lam. Crim.* sv. 17, f. 187-187', 201'-203, dalje upućuje na f. 563, ali te stranice u knjizi nema.

¹⁸¹ Matko Mihov Lucić iz Đurinića ubio je 1692. tasta Petra Pavlovog Miletkovića. *Lam. Crim.* sv. 30, f. 82-82', 87-89, 94-95'.

¹⁸² Nikola Benković iz Babina Polja ubio je 1730. tasta Marka Stjepićeva. *Lam. Crim.* sv. 82, f. 137-138, 284'-288'.

¹⁸³ Petar Nikolin Divizić iz Vinogradaca (Radovčići) ubio je 1672. nevjestu Stanu Mihovu Divizić (ženu svog brata). *Lam. Int. For.* sv. 70, f. 6'-7, 76-77.

¹⁸⁴ Stjepan Dragelja iz Trstenice (Stankovići) ubio je 1697. Maru, kćer Marka Mrgudića, a ženu svog brata Jakova Dragelje. "Reko mi je isti Stjepan moj sin, učinio sam ovo za čas bivši rodila s dundom Franom Mrgudićem, svojijem dundom rođenijem". *Lam. Crim.* sv. 38, f. 219-219', 257'-261.

¹⁸⁵ Ivan, sin Ivana Pavlovog Šestana iz Boljenovića ubio je 1757. Katu, trudnu ženu Antuna Šestana, svog brata. Prije smrti kazala je: "Sinočka moj muž Antun i moj djever Ivan, prizime Šestani, došli su s tuđe fatigue doma, i kako su došli onako sam ja izula opanke i bječve s noga Ivanu momu djeveru, koji je navalio psovati i mene i svoga brata Antuna i moga muža..." Bio je u pijanom stanju. "Tako me je zla sreća srela, ubio sam brata i nevjestu, bila mi je puna tikva vina..." *Lam. Crim.* sv. 128, f.114, 117-127', 137-147, 151'-193', 201-205', 207-214'.

¹⁸⁶ Mara, žena Antuna Vuliše (kći Rada Jakulić) iz Podvlaštice (Stankovići), ubila je 1736. djevera Marka (Ivanovog) Vulišu. "...reče p. Marko Mari nevjesti, ja ne destrigavam robu iz kuće kako ti, a na to videh rečenu Maru đe mu je omlatila zaušnicu..." *Lam. Crim.* sv. 89, f. 187-196'.

muž se sukobljavao sa šurjakom (ženinim bratom) (2:0, Đurinići 1670,¹⁸⁷ Prijedor 1708.¹⁸⁸) i svastikom (ženinom sestrom) (1:0, Podgorje 1677.¹⁸⁹). Žena je, osim s djeverom, najlakše dolazila u konflikt sa svekrvom (1:1, Slano 1685.,¹⁹⁰ Gruda 1711.¹⁹¹) i zaovom (muževljevom sestrom, Mikulići 1681.¹⁹²). Magnetizam različitih spolova i ovdje je došao do izražaja. Najtolerantniji odnos bio je unakrsno: između svekra i nevjeste, odnosno između punice i zeta (nijedno ubojstvo). Njihova prilagodba bila je mnogo bolja nego između osoba istog spola, tasta i zeta, odnosno svekrve i nevjeste (slika 2).

Motivi ubojstava među svojtom potvrđuju da su ona u pravilu rezultat adaptacijskih i komunikacijskih frustracija. Osim u jednom slučaju vrlo okrutnog grabežnog umorstva zeta nad tastom (Orašac 1681.), motiv sukoba nije bio neposredni materijalni interes, već nesnošljivost izazvana klevetanjem (Podgorje 1677., Stankovići 1736.), atakom na čast kuće (Stankovići 1697.), nesvjedočenjem u korist (Blato na Mljetu 1678.), zaušnicom (Prijedor 1708.), pijanstvom (Boljenovići 1757.) i drugim povodima proizašlim iz netrpeljivosti među ženskim (Mikulići 1681, Slano 1685., Gruda 1711.) i muškim ukućanima (Đurinići 1670., Đurinići 1692., Babinopolje 1730.).

¹⁸⁷ Stjepan Vlahov (Vuković) iz Višnjica ubio je 1670. svog šurjaka Pava Petrovog. Uvijek su bili u neprijateljstvu i Stjepan mu je prijetio da će ga ubiti što je i učinio na Cvjetnu nedjelju u Đurinićima. *Lam. Int. For. sv. 67, f. 37', 46', 102'-103, 115'*.

¹⁸⁸ Marin Matkov Sokolić, Marin Ivanov Kaluđer, Vicko Petrov Butjerić, Ivan Petrov Butjerić i Ivan Vickov Negro Butjerić, svi iz Prijedora, ubili su 1708. suseljanina Ivana Matkova, Sokolićeva šurjaka. Ubijen je jer je čušnuo svoju sestru (a Sokolićevu ženu) kad mu nije htjela donijeti svijeću. *Lam. Crim. sv. 53, f. 194-197, 241.*

¹⁸⁹ Antun Tikvić (iz Podgorja) ubio je 1677. svastiku Maru Alavanju "per causa che la medesima faceva mestiere di putana". "Ja sam je ubio de sam je stigo za moju čas, er me infajmala". Pred tri godine Mari je umro muž i živjela je u kući zajedno sa svakom Tikvićem. Iza toga se našla noseća i rodila, imputirajući Tikviću da je otac. *Lam. Crim. sv. 12, f. 123, 138-138', 162'-163, 172, 191.*

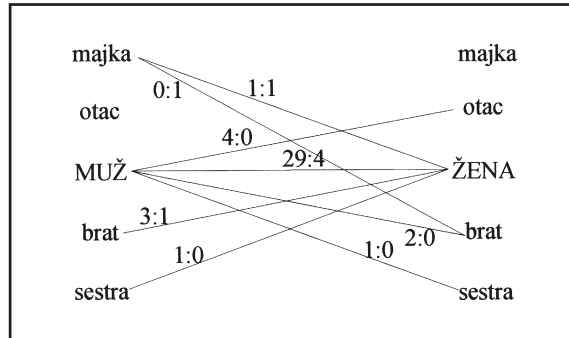
¹⁹⁰ Marija, žena Ivana Pavlovog Šabadina iz Slanoga (rodnom iz Orahova Dola), ubila je 1685. svekrvu Klaru polivši je vreloom vodom. "Ižeže mi Klaru, moju mater, Marija Ivanova Šabadinka." Stalno su se svađale. *Lam. Crim. sv. 22, f. 119-119', 122'-125.*

¹⁹¹ Svekrva je 1711. otrovala Maru, ženu Ivana Mastahinje iz Bačeva Dola, s kojom je stalno bila u svađi. *Lam. Crim. sv. 58, f. 1'-2, 5.*

¹⁹² Marija, kći Ivana Metkovića iz Mikulića, ubila je 1681. zaovu Luciju, ženu svog brata Stjepana Metkovića. "...sved su se karale i jedna drugoj govorila, nećeš od moje ruke hodit, i znam da su se jednom bile izbile i tada je Stijepo izbio i jednu i drugu..." (izjava Kate Mihove). *Lam. Crim. sv. 17, f. 5-10', 12-18, 20'-21', 25-25', 30,* dalje se upućuje na f. 674, ali te stranice u knjizi nema.

Slika 2. Ubojstva među svojtom u Dubrovačkoj Republici (1667.-1806.)

U svim opisanim ubojstvima među svojtom sudionik je bio barem jedan od supružnika. Samo jedno se ubojstvo dogodilo među članovima muževe i ženine obitelji. Ženin brat ubio je njezinu svekrvu jer je vodila sudski proces protiv njegove obitelji (Palje Brdo, 1686.¹⁹³).

Ubojstva između usvojitelja i usvojenika

U promatranom razdoblju zabilježena su samo tri takva slučaja, uz još jedno suučesništvo. No, imamo li u vidu da broj adoptiranih nije bio velik, onda to i nije tako mali broj. Usvojitelj je u suučesništvu sa svojom ženom (usvojiteljicom) jednom ubio usvojenu dvomjesečnu kći, nahodicu (Soline, 1716.¹⁹⁴). Jednog usvojenog nahoda je ubio usvojiteljev otac (Petrovo Selo 1674.¹⁹⁵). Ubojstva proizišla iz tog odnosa imaju vjerojatno i visok tamni broj, što dokazuje znatno veća stopa mortaliteta nahoda nego ostale populacije. Struktura umrlih nahoda u 19. stoljeću u Konavlima daje doista zapanjujuće rezultate: oko 40% nahoda umiralo je već u prvoj godini života (u ostaloj populaciji manje od 10%); 71% nije doživjelo petu godinu (u ostaloj

¹⁹³ Pavo Ivanov Batić iz Ljute ubio je 1686. sestrinu svekrvu Pavu Bukvić iz Gunjine (Palje Brdo). "Za drugo ništa nego što (je) hodila na pravdu na Mata moga sina i na Katu moju nevjestu." *Lam. Crim.* sv. 23, f. 19, 21-22', 23'-24', 41.

¹⁹⁴ Stjepan iz Zrača (Soline) i njegova žena Vica navodno su 1716. ubili nahodicu na odgoju. *Lam. Crim.* sv. 66, f. 9-10, 11'-15.

¹⁹⁵ Cvjetko Petrov Pršukat iz Petrova Sela ubio je 1674. nahoda na odgoju u njegova sina. *Lam. Int. For.* sv. 72, f. 89'-94', 98'-108', 110-111', 137-139'.

populaciji 27%).¹⁹⁶

Osim odnosa usvojitelja i usvojenih nahoda “visokog rizika” bio je i odnos između maćehe i pastorka. Osim što je znao izazvati ubojstvo oca (Petrovo Selo 1709.) i kćeri (uz suučesništvo maćehe, Dubrovnik 1716.), uzrokovao je i jedno ubojstvo maćehe (Đurinići 1690.¹⁹⁷).

Ubojstava među širom rodbinom

Zabilježena su i dva ubojstva u kojima sudionici nisu bili ni krvni srodnici ni srodnici po tazbini, već srodnici šireg roda. Jedan je slučaj ubojstva između pašanaca (muževa dviju sestara), koje se dogodilo zbog praseta (Mravinjac 1736.¹⁹⁸) U drugom je slučaju strinin brat, u svađi zbog pokretne imovine, ubio zetova sinovca (sinovca sestrina muža) (Donji Brgat, 1761.¹⁹⁹).

Ritam zločina

Raznorodnost i brojnost elemenata, koji svaki u većem ili manjem udjelu utječu na zločin, pokazuje analiza sezonske i mjesečne distribucije ubojstava. Najizrazitije odstupanje od ravnomjernog pokazuju čedomorstva. Gotovo polovica (45,31%) izvršena je zimi. Analiziramo li mjesečnu dis-

¹⁹⁶ Niko Kapetanić i Nenad Vekarić, *Stanovništvo Konavala*, I. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1998: 365-366.

¹⁹⁷ Matko Petrov Lalić iz Đurinića ubio je 1690. maćehu Niku, ženu Petra Lalića. “Čuo sam od istoga Matka govoriti, ja trudim, a maćeha mi neda jestiti i tužio mi se ovo veće puta...” (svjedočenje Nikina 8-godišnjeg sina Vlahuše Lalića). *Lam. Crim.* sv. 28, f. 126-131’.

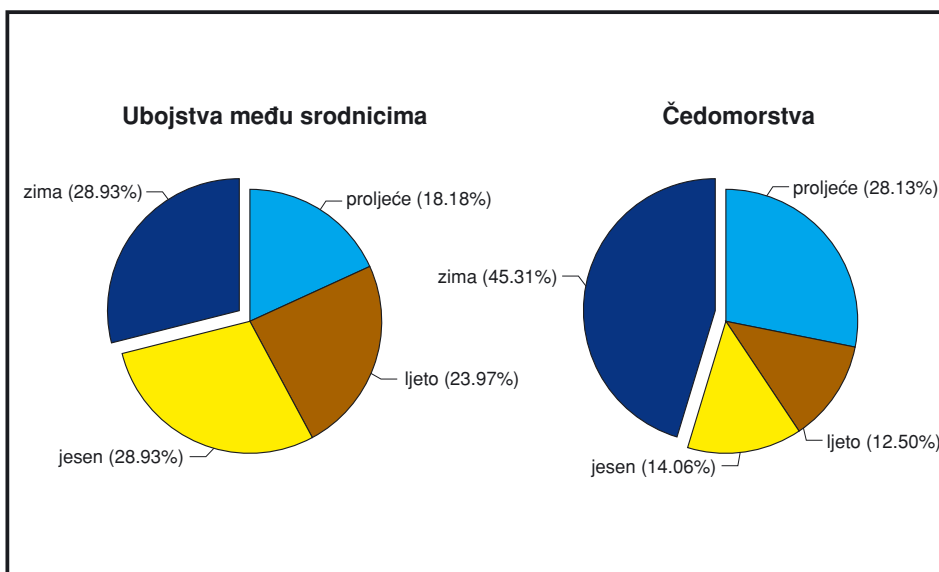
¹⁹⁸ Matija Jovanov Gardun iz Kijev Dola u Vlaškoj, nastanjen u Mravinjcu, ubio je 1736. pašanca Stjepana Ljubišića iz Mravinjca. “...kad p. Stjepan moj muž, koji bijaše starješina od kući, dođe doma, ne nahodeći jedno prase, upito je Matiju, kamo prase, Matija mu odgovori, Pasja vjero a što išteš...” *Lam. Crim.* sv. 90, f. 25-25’, 28-31’.

¹⁹⁹ Petar Hasanović iz Brgata ubio je 1761. Vlahušu Simovog Mihočevića iz istog sela, sinovca sestrina muža. “Imate znati da je umrla žena Mihajla Mihočevića, koja je bila sestra Petra Hasanovića, tada rečeni Petar uzeo je k sebi rečenoga Mihajla, i š njime sve što je imo, paka ga je nakon nekoliko bremena in circa nakon po godišta... išćero, paka nakon tega privriježio ga rečeni Vlahuša Simatov, koji je škodavo od rečena Petra ono što je rečeni Mihajlo bio donio, i stega je među njima bila sfed krnja i zavađa...” (izjava Jakoba Barova). *Lam. Crim.* sv. 136, f. 101-111, 115’-116, 123.

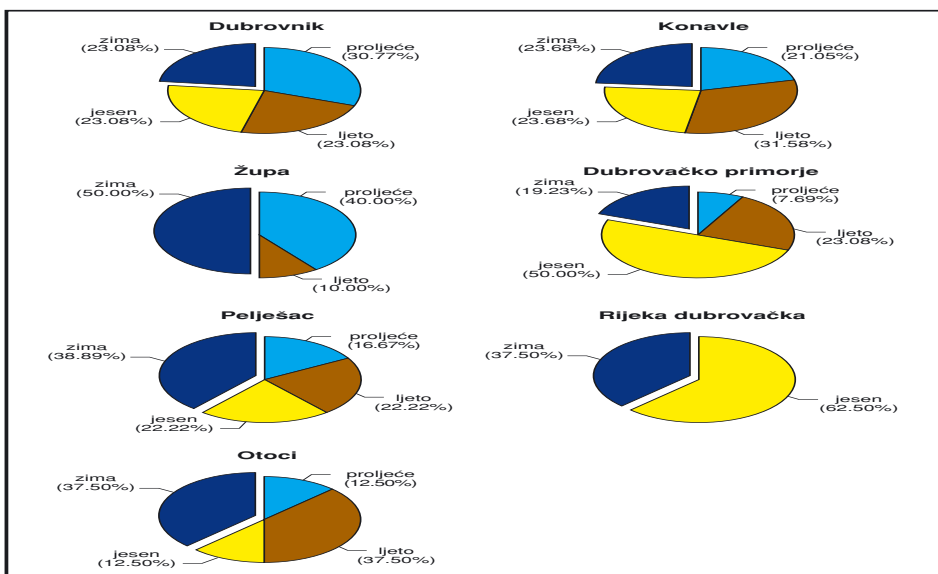
tribuciju vremena začeca umorene djece, vidjet ćemo da su to “djeca ljubavi”, začeta od travnja do kolovoza (65,62%), u razdoblju proljetnog buđenja i ljetnog lijepog vremena. Proljetni maksimum podudaran je s kretanjima u čitavoj populaciji. Nasuprot tome, u blagdanskim prosinačkim danima, kada je u čitavoj populaciji bio drugi maksimum broja začeca, dvije su se krivulje razilazile. Zima i obiteljska blagdanska atmosfera nije pogodovala izvanbračnim vezama (grafikon 6).

U ostalim ubojstvima među srođnicima, u kojima biološki elementi nisu igrali ulogu, distribucija mjesečnog i sezonskog kretanja bila je uravnoteženija. No, mogu se uočiti neke nijanse: za sigurnost žene najrizičnije razdoblje bila je zima, odnosno mjesec veljača. Veljača je u Dubrovniku najhladniji mjesec i vjerojatno je skučenost supružnika na nekoliko kuhinjskih kvadrata povećavalo rizik sukoba. Najokrutniji zločin u promatranom razdoblju u Dubrovačkoj Republici, kada je muškarac u duševnom rastrojstvu ubio ženu i dva malodobna sina, dogodio se u veljači. Braća su, pak, najčešće dolazila u sukob u kasnu jesen (prosinač), nakon završetka poljskih radova (tablica 6, grafikon 7). Broj ubojstava bio je znatno veći u sumornim razdobljima jeseni i zime (57,85%) nego u optimističnim proljetnim i ljetnim mjesecima (42,15%) (tablica 7, grafikon 8).

Grafikon 7. Mjesečna distribucija ubojstava među srođnicima i čedomorstava u Dubrovačkoj Republici (1667.-1806.)

Grafikon 8. Sezonska distribucija ubojstava među srođnicima i čedomorstava u Dubrovačkoj Republici (1667.-1806.)

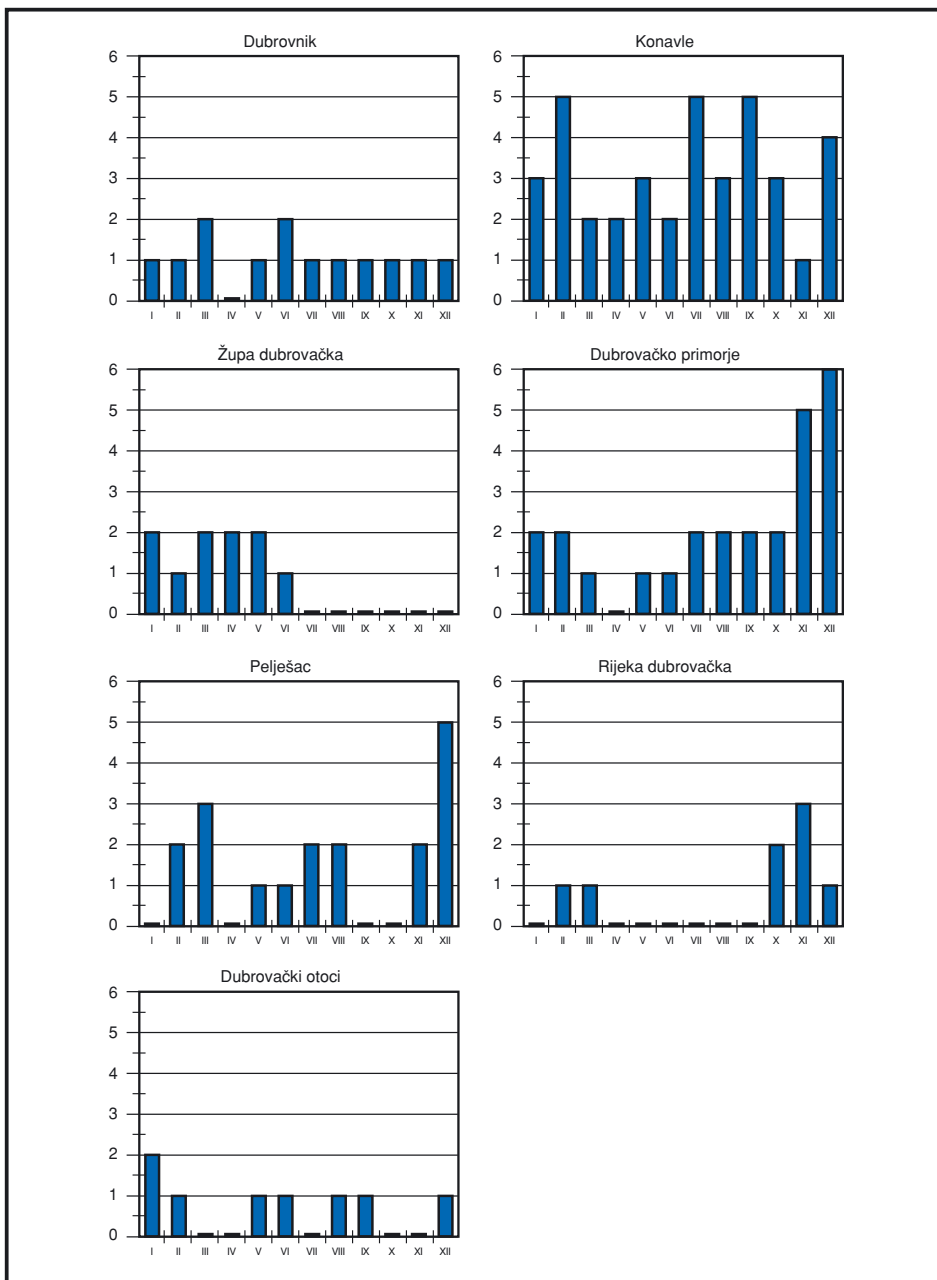

S obzirom na mali uzorak, razumljive su oscilacije sezonske i mjesečne distribucije ubojstava po područjima. U Rijeci dubrovačkoj sva su se ubojstva dogodila u jesen i zimi, odnosno od listopada do ožujka (8). Nijedno se nije dogodilo u proljeće i ljeti. Zima je bila najkritičnija i na Pelješcu i u Župi dubrovačkoj. U Župi su se sva ubojstva (10) dogodila u prvih šest mjeseci. U Dubrovačkom primorju najviše ubojstava dogodilo se u jesen (13), jednako kao i u svim ostalim godišnjim dobima zajedno. Najra-vnomjernija krivulja zločina bilježi se u gradu Dubrovniku (tablice 8 i 9, grafikoni 9 i 10).

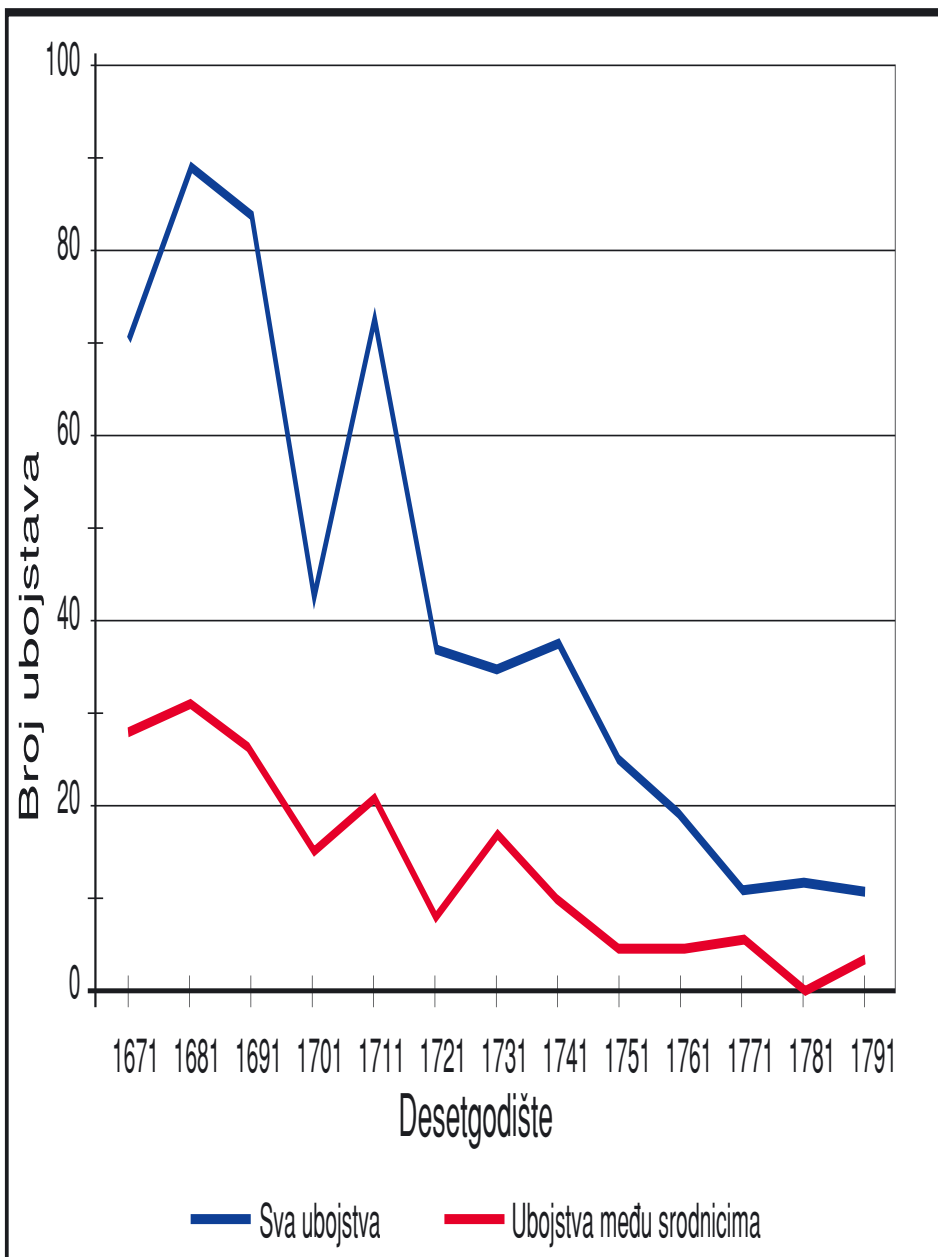
Sredstvo ubojstva

Izbor sredstva ovisio je ponajviše o karakteru samog zločina. Kod ubojstava počinjenih na mah, ubojica bi grabio što bi mu se našlo pri ruci, od kamena, raznih alatljaka i drvenih priručnih predmeta do puke fizičke snage golih ruku, kada bi žrtvu dotukao davljenjem, mlaćenjem ili guranjem niz strminu. Spektar korištenih sredstava bio je mnogo širi nego kod ubojstava

Grafikon 9. Sezonska regionalna distribucija ubojstava među srođnicima (bez čedomorstava) u Dubrovačkoj Republici (1667.-1806.)

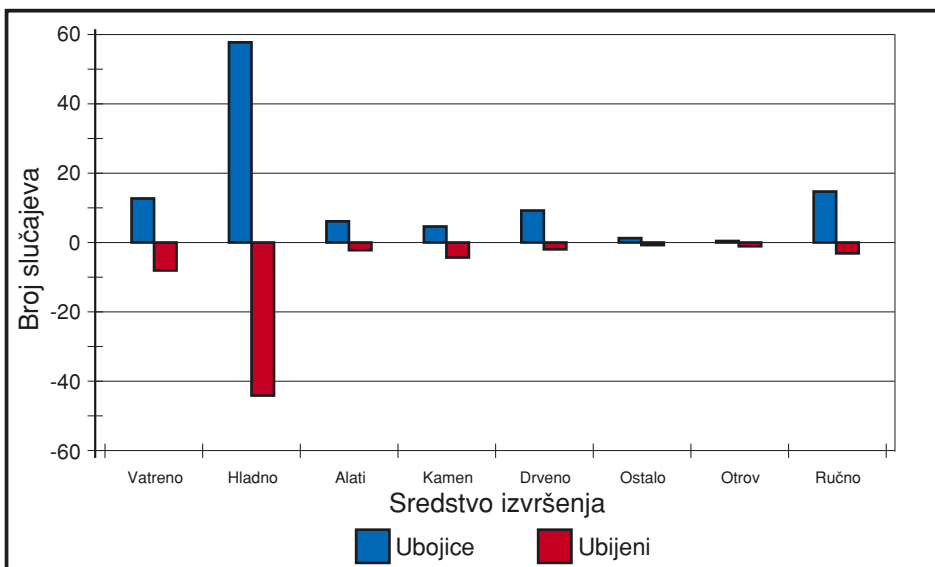
Grafikon 10. Mjesečna regionalna distribucija ubojstava među srođnicima (bez čedomorstava) u Dubrovačkoj Republici (1667.-1806.)

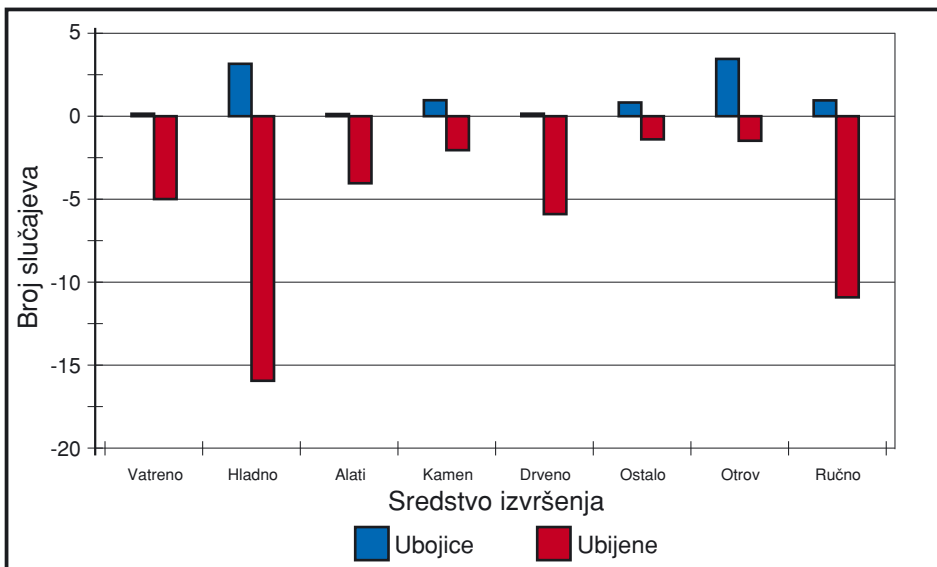
koja su se mogla naslutiti po situaciji. Tinjajući sukob, uz rizik da i sam bude ubijen, držao je potencijalnog ubojicu u pripremi, s nožem za pasom ili puškom o ramenu.

Odnos snaga među spolovima izražavao se u izboru ubilačke varijante. Gotovo svaku treću ženu ubio je muž vlastitim rukama (30,77%), dok na taj način nije stradao nijedan brat. Braća su se redovito (80%) ubijala nožem. Osim što su bile fizički slabije, žene su najčešće stradavale u trenutno izazvanim sukobima, pa ni izbor predmeta nije bio smišljen. Stoga je tek trećina žena stradavala od hladnog oružja (33,33%) a gotovo polovica od raznih na mjestu zločina slučajno zatečenih predmeta (kamen, sjekira, “macula”, toljaga, “bilja”, “tovjelica”, prut od lozovine, goveđa žila) ili bez ikakvog oružja (davljenjem, utapanjem, mlaćenjem, guranjem niz stepenice). Nasuprot ženama, više od dvije trećine muškaraca (67,5%) stradalo je od hladnog oružja (tablica 10, grafikon 11, tablica 11).

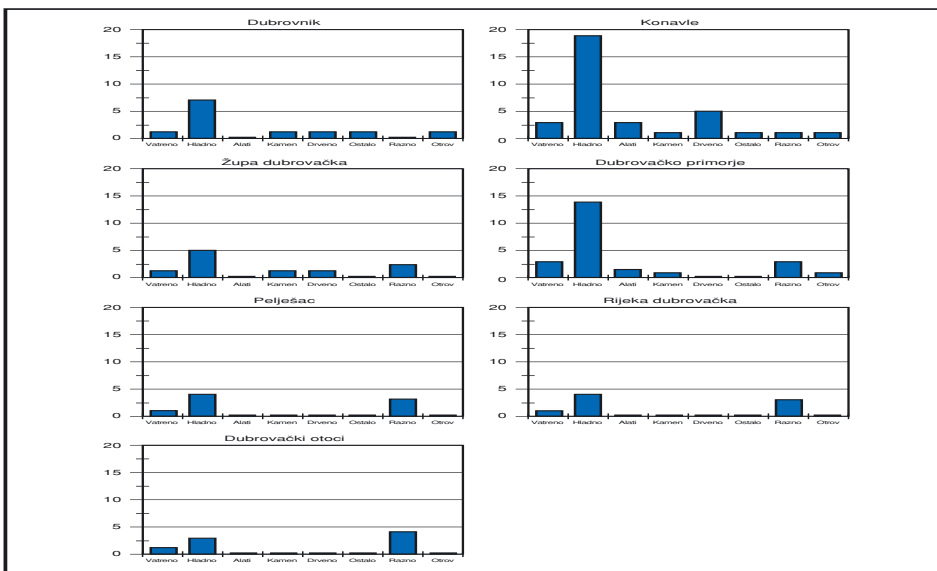
Grafikon 11. Sredstvo izvršenja kod ubojstva žene i bratoubojstva u Dubrovačkoj Republici (1667.-1806.)

Grafikon 12. Sredstvo izvršenja kod ubojstava među srodnicima (bez čedomorstava) u Dubrovačkoj Republici (1667.-1806.) u kojem je muškarac ubojica ili ubijeni

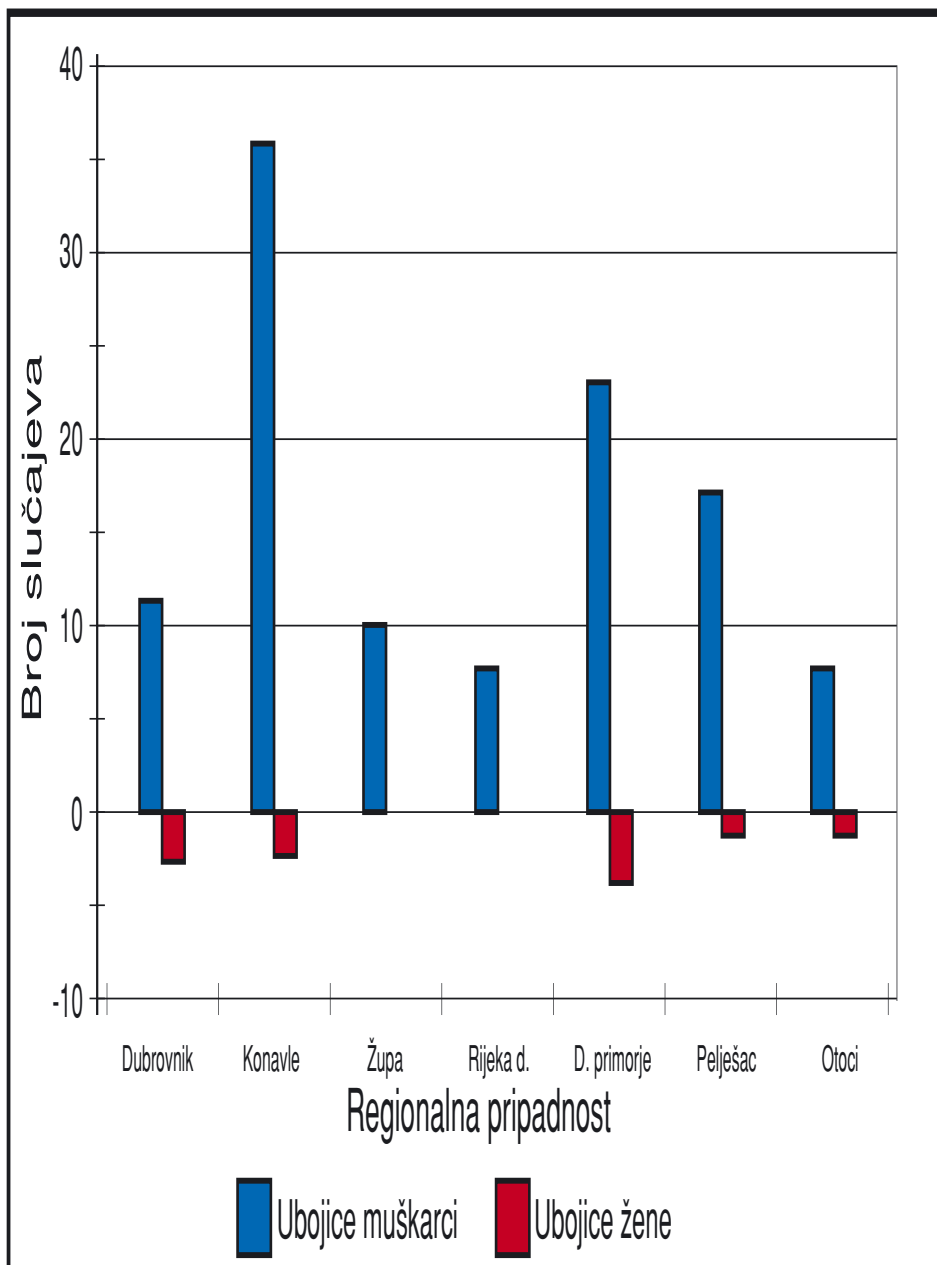

Grafikon 13. Sredstvo izvršenja kod ubojstava među srodnicima (bez čedomorstava) u Dubrovačkoj Republici (1667.-1806.) u kojem je žena ubojica ili ubijena

Grafikon 14. Sredstvo izvršenja kod ubojstava među srođnicima (bez čedomorstava) u Dubrovačkoj Republici (1667.-1806.) po regionalnoj pripadnosti ubijenog

Spol ubojice također je utjecao na izbor sredstva ubojstva. Sva ubojstva trovanjem izvršile su žene. U rijetkim ubojstvima žene su se poslužile nožem, kamenom, vrpcom i vrućom vodom. Sva ubojstva vatrenim oružjem, pak, izvršili su muškarci. No, najčešće su rabili hladno oružje (nož i mač), a samo pri ubojstvima na mah rabili su i razne druge predmete i vlastite ruke (tablica 12, grafikoni 12 i 13).

U svim dubrovačkim regijama, osim na otocima, u izboru je dominiralo hladno oružje (nož). Samo je na otocima polovica ubojstava bila izvedena "ručno" (tablica 13, grafikon 14).

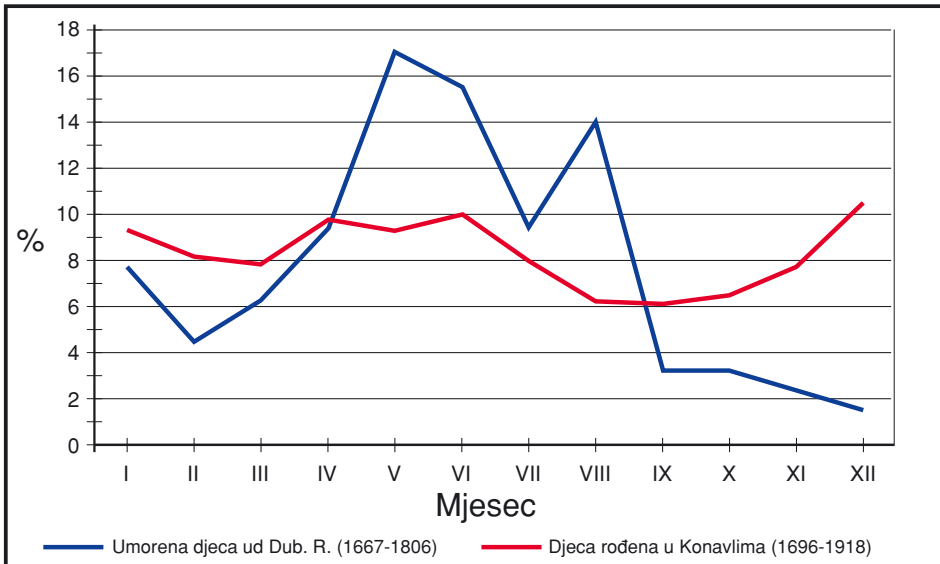
Spol

U ubojstvima među srođnicima (osim kod čedomorstava) izrazitu nadmoć imali su muškarci. Od 121 ubojstva u čak 112 ubojica je bio muškarac (92,56%), a u samo 9 žena (7,44%). Pribrojimo li i čedomorstva (64), koja su počinjale žene, i dalje ostaje velika razlika na strani muškoga spola.

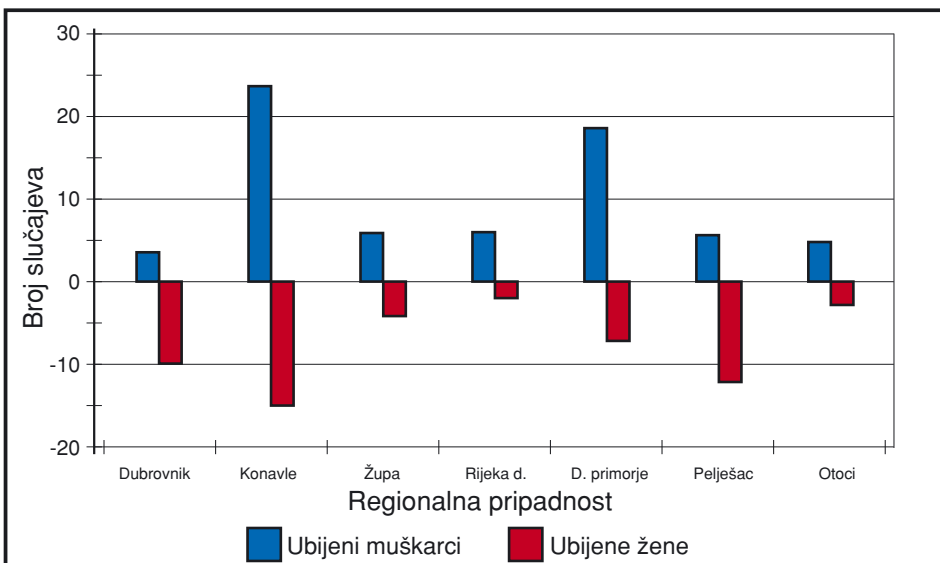
I žrtve su češće bili muškarci, ali je razlika bila znatno manja (67:54). Žene su bile rizičnija skupina u Dubrovniku (3:10) i na Pelješcu (6:12). Izuzmemo li ubojstva među srođnicima u čijoj je pozadini materijani interes (bratoubojstva i ubojstva na relaciji stric - sinovac), a koja izravno proizlaze iz načina funkcioniranja obiteljske zajednice izlažući muškarca kao zaštitnika interesa obitelji, uzmemo li, dakle, u obzir samo ubojstva koja su učinjena "na mah", u raznoraznim svadama zbog nesnošljivosti i površinskog interesa, možemo zaključiti da je u najvećem broju slučajeva (30:54) ipak bio presudan odnos snaga (i moći).

Ravnomjerni udio umorene dojenčadi pokazuje da spol nije igrao ulogu pri zločinačkoj odluci da se izvrši čedomorstvo (tablica 14, grafikoni 15 i 16).

Grafikon 15. Spol ubojica kod ubojstava među srođnicima (bez čedomorstava) u Dubrovačkoj Republici (1667.-1806.) po regionalnoj pripadnosti

Grafikon 16. Spol ubijenih kod ubojstava među srođnicima (bez čedomorstava) u Dubrovačkoj Republici (1667.-1806.) po regionalnoj pripadnosti

Zaključak

Svako ubojstvo među srodnicima slučaj je za sebe, izazvan specifičnim uzrokom i potaknut specifičnim povodom. Međutim, izrazita korelacija između opće klime u društvu i broja ubojstava, između tipa obiteljske strukture i broja ubojstava, između položaja regije u odnosu na granicu i broja ubojstava, zatim nepravilna sezonska i mjesečna distribucija zločina te velika disproporcija među spolovima u broju ubojstava, nedvojbeno pokazuje da pored neposrednog specifičnog uzroka i povoda, na zlodjelo utječe čitav niz činilaca koji, izvan svijesti samih počinitelja zapravo odražavaju cjelokupno trenutno društveno okruženje.

Analizom 185 ubojstava među srodnicima u Dubrovačkoj Republici u razdoblju od potresa 1667. do pada Dubrovačke Republike 1806. godine možemo zaključiti:

1) Ubojstva među srodnicima prate opću stopu kretanja ubojstava. Nema bitnih razlika u udjelu tih ubojstava u različitim vremenima.

2) Između broja ubojstava među srodnicima i opće klime u društvu postoji izrazita korelacija. U razdobljima *beznada* broj takvih ubojstava raste, u razdobljima *nade* opada.

3) Budući da broj stanovnika u razdobljima *nade* raste, a u razdobljima *beznada* opada, može se kazati da je kretanje broja ubojstava među srodnicima (i ubojstava uopće) obrnuto proporcionalno kretanju broja stanovnika. Kad broj stanovnika raste broj ubojstava opada; kad broj stanovnika opada broj ubojstava raste.

4) Broj ubojstava među srodnicima korespondira s tipom obiteljske strukture. U sredinama u kojima prevladava inokoština (grad, otoci) broj ubojstava među srodnicima manji je nego u sredinama koje naginju višestrukoj obitelji (selo).

5) Vrsta srodstva između ubojice i ubijenog također ovisi o tipu obiteljske strukture. Tamo gdje prevladava inokoština, srodničke veze u sukobu svedene su na uzak krug muža i žene, roditelja i djece. U sredinama u kojima prevladava zadružna obitelj, krug srodnika u sukobu znatno je veći.

6) Motivi ubojstava također su u izravnoj vezi s tipom obiteljske strukture. U sredinama u kojima dominira inokosna obitelj, ubojstva su najčešće motivirana nesnošljivošću srodnika, dok je u sredinama koje naginju slo-

ženoj obitelji udio ubojstava s imovinsko-pravnom pozadinom znatno veći.

7) Granični položaj i neprijateljsko zaleđe činilac je koji povećava rizik ubojstva i među srođnicima. Napetost na granici, koja se ne ispoljava samo u pograničnim sukobima i relativno velikom broju međusobnih ubojstava s podanicima susjednih država, odražava se i na unutrašnjem planu, zadirući čak i u obiteljsku organizaciju. To slikovito pokazuje dubrovački primjer: sva granična područja (Konavle, Župa i Rijeka dubrovačka, Dubrovačko primorje) imala su veći udio u broju ubojstava među srođnicima nego što je bio njihov udio u broju stanovnika. U povučenijim regijama (Pelješac, Dubrovački otoci, Dubrovnik) bilo je obrnuto.

8) Broj ubojstava među srođnicima u korelaciji je s godišnjim dobima i mjesecima. Posebno je ta korelacija uočljiva kod čedomorstava, koja su se najčešće događala zimi jer je najveći broj umorene izvanbračne djece bio začet u vrijeme proljetnog buđenja ("djeca ljubavi"). Kod ostalih ubojstava među rodbinom suodnos je nešto slabiji, ali se može primijetiti da je u sumornim godišnjim dobima (jesen i zima) broj ubojstava veći nego u proljeće i ljeto. U prosincu je bilo gotovo pet puta više ubojstava nego u travnju.

9) Pojava čedomorstva bila je češća u gradu i na otocima nego na selu. U inokosnim obiteljima bilo je lakše prikriti trudnoću i poslijeporodne simptome nego u mnogoljudnim seoskim zajednicama. Stoga je i najviše neotkrivenih čedomorki bilo u gradu Dubrovniku. Seoske djevojke vjerojatno su se i bolje čuvale od gradskih djevojaka, jer je sankcija za prekršaj na selu bila, čini se, teža.

10) Izbor sredstva ubojstva ovisio je o karakteru zločina i spolu. Oružje je rabljeno najčešće kod djela s umišljajem, priručni predmeti i ruke kod ubojstava "na mah". Muškarci su najčešće rabili nož. Žene otrov.

11) Veći broj muškaraca među ubojicama, a veći broj žena među žrtvama kod srođničkih ubojstava koja nisu bila motivirana imovinskim razlozima (pa su zbog načina funkcioniranja obitelji bila rezervirana za muškarce kao nosioce i zaštitnike obiteljskih interesa) dokaz su da su žene bile inferiorni spol u svakom tipu obiteljske strukture u Dubrovačkoj Republici.

Tablica 1. Prebivalište ubijenih u ubojstvima među srođnicima (bez čedomorstava) po desetgodištima (1667.-1806.)

Razdoblje	Prebivalište ubijenih							
	Ukupno	Dubrovnik	Konavle	Župa dubrovačka	Dubrovačko primorje	Pelješac	Rijeka dubrovačka	Dubrovački otoci
<i>Ukupno</i>	121	13	38	10	26	18	8	8
1667/70.	6		2	1	1	1	1	
1671/80.	18	1	3	1	2	7	3	1
1681/90.	21	4	9	1	3	1		3
1691/1700.	18	1	5	1	7	3		1
1701/10.	9		3	1		2	2	1
1711/20.	16	3	9	1	2			1
1721/30	7		1		3	1	1	1
1731/40.	8	2	2	1	2	1		
1741/50.	6	2			3		1	
1751/60.	4		1	1	1	1		
1761/70.	2		1	1				
1771/80.	4		1		2	1		
1781/90.	0							
1791/1800	2		1	1				
1801/06.	0							

Tablica 2. Prebivalište umorene djece u čedomorstvima po desetgodištima (1667.-1806.)

Razdoblje	Prebivalište ubijenih							
	Ukupno	Dubro- vnik	Konavle	Župa dubro- vačka	Dubro- vačko primorje	Pelješac	Rijeka dubro- vačka	Dubrova- čki otoci
<i>Ukupno</i>	64	22	13	2	6	11	2	8
1667/70.	2					1		1
1671/80.	10	1			4	3	1	1
1681/90.	10	3	2			3	1	1
1691/1700.	8	4	3		1			
1701/10.	6	1	3	1				1
1711/20.	5	2	2					1
1721/30	1		1					
1731/40.	9	4	1	1		1		2
1741/50.	4	2	1					1
1751/60.	1	1						
1761/70.	3	2				1		
1771/80.	2				1	1		
1781/90.	0							
1791/1800	2	1				1		
1801/06.	1	1						

Tablica 3. Vrsta srodstva između ubojice i ubijenog

Vrsta srodstva ubojice i ubijenog	Prebivalište ubijenih							
	Ukupno	Dubro- vnik	Konavle	Župa dubro- vačka	Dubro- vačko primorje	Pelješac	Rijeka dubro- vačka	Dubro- vački otoci
<i>Ukupno</i>	185+8	35+2	51+3	12+1	32	29+1	10	16+1
<i>Ubojstva krvnih srodnika</i>	68+4	3	24+3	6	18	10+1	4	3
<i>Čedomor- stvo</i>	64	22	13	2	6	11	2	8
<i>Ubojstva između muža i žene</i>	33	10	7	2	5	4	2	3
<i>Ubojstva među svojtom (srodstvo po tazbini)</i>	15+2	0+1	6		2	4	1	2+1
<i>Ubojstva među š irom rodbinom</i>	2			1	1			
<i>Ubojstva između usvojitelja i usvojenika</i>	3+2	0+1	1	1+1				

Tablica 4. Srodstvo između ubojice i ubijenog

Srodstvo ubojice i ubijenog	Prebivalište ubijenih							
	Ukupno	Dubrovnik	Konavle	Župa dubrovačka	Dubrovačko primorje	Pelješac	Rijeka dubrovačka	Dubrovački otoci
<i>Ukupno</i>	185+8	35+2	51+3	12+1	32	29+1	10	16+1
<i>Ubojstva krvnih srođnika</i>								
otac-sin	4	1	2				1	
sin-otac	3		1		1		1	
otac-kći	4	2				2		
sin-majka	2			1				1
brat-brat	31		12	2	11	3	2	1
brat-sestra	5+1		1+1	1		3		
stric-sinovac	2		1	1				
sinovac-stric	4+2		2+1		1	1+1		
nećak-ujak	2		1		1			
bratanac (sestrić)-tetka	3		2		1			
bratanica (sestrična)-tetka	1				1			
rođaci	7+1		2+1	1	2	1		1
<i>Čedomorstvo</i>								
majka-dijete	64	22	13	2	6	11	2	8
<i>Ubojstva među supružnicima</i>								
muž-žena	29	8	7	2	4	4	2	2
žena-muž	4	2			1			1
<i>Ubojstva među svojtom (srodstvo po tazbini)</i>								
zet-tast	4		1		1			2
punica-zet	0+1	0+1						
svekrva-nevjesta	1		1					
nevjesta-svekrva	1+1				1			0+1
djever-nevjesta	3		1			2		
nevjesta-djever	1					1		
šurjak (ženin brat)-svak (sestrin muž) (oba smjera)	2		1				1	
zaova (muževa sestra)-snaha (bratova žena)	1		1					

Srodstvo ubojice i ubijenog	Prebivalište ubijenih							
	Ukupno	Dubrovnik	Konavle	Župa dubrovačka	Dubrovačko primorje	Pelješac	Rijeka dubrovačka	Dubrovački otoci
svak (sestrin muž)-svastika (ženina sestra)	1					1		
nevjestin brat-sestrina svekrva	1		1					
<i>Ubojstva među širom rodbinom</i>								
pašanac-pašanac (muževi dviju sestara)	1				1			
strinin brat-zetov sinovac (sinovac sestrina muža)	1			1				
<i>Ubojstva između usvojitelja i usvojenika</i>								
pastorak-maćeha	1		1					
maćeha-pastorka	0+1	0+1						
otac-usvojena kći	1			1				
majka-usvojena kći	0+1			0+1				
djed-usvojeni unuk	1						1	

Napomena uz tablice 3 i 4: Bilo je osam združenih ubojstava: 1) dva sinovca ubili strica (Pelješac); 2) sin i nevjesta ubili majku (svekrvu) (Mljet); 3) muž i brat ubili ženu (sestru) (Konavle); 4) brat i sinovac ubili brata (strica) (Konavle); 5) otac i maćeha ubili kćer (pastorku) (Dubrovnik); 6) žena i punica (zajedno sa ženinim ljubavnikom) ubile muža (zeta); 7) Nećak i rođak ubili ujaka (rođaka) (Konavle); 8) Usvojitelj i usvojiteljica ubili usvojenu kćer (Župa dubrovačka). U takvim je slučajevima u tablicu unesen samo jedan, bliži rodbinski odnos, a drugi je pridodan oznakom +.

Tablica 5. Regionalna distribucija ubojstava među srođnicima u odnosu na broj stanovnika

Prebivalište ubijenog	Broj stanovnika 1807. (%)	Ubojstva među srođnicima (%)	Odnos udjela ubojstava među srođnicima prema udjelu u broju stanovnika	Čedomorstva (%)	Odnos udjela čedomorstva prema udjelu u broju stanovnika	Sva ubojstva među srođnicima (%)	Odnos udjela svih ubojstava među srođnicima prema udjelu u broju stanovnika
<i>Dubrovačka Republika</i>	100	100	0	100	0	100	0
Dubrovnik	20.38	10.74	9.64	34.38	-13.99	18.92	1.46
Konavle	16.93	31.41	-14.48	20.31	-3.38	27.57	-10.64
Župa dubrovačka	5.96	8.26	-2.30	3.13	2.84	6.49	-0.52
Rijeka dubrovačka	5.06	6.61	-1.55	3.13	1.94	5.41	-0.34
Dubrovačko primorje	17.98	21.49	-3.51	9.38	8.60	17.30	0.68
Pelješac	22.91	14.88	8.04	17.19	5.72	15.68	7.24
Dubrovački otoci	10.77	6.61	4.16	12.50	-1.73	8.65	2.12

Tablica 6. Mjesec ubojstava među srođnicima

Mjesec ubojstva	Ukupno	Srodstvo									
		Muž-žena	Žena-muž	Majka-dijete (čedomorstvo)	Otač-sin	Otač-kći	Sin-otac	Sin-majka	Brat-brat	Brat-sestra	Osta-lo
<i>Ukupno</i>	185+7	29	4	64	4	4	3	2	31	5+1	39+6
siječanj	16+2	2		6		1		2	1		4+2
veljača	24	6		11	2				2		3
ožujak	21	1	1	10					4		5
travanj	10			6							
svibanj	18+2	4	1	9					3	1+1	0+1
lipanj	11	2		3	1	1	1		1		2
srpanj	13+1	3		3					3	1	3+1
kolovoz	12	3								1	5
rujan	10	2		1					2	1	4
listopad	13	2		5	1				4		1
studen	15+1	2		3			1		3		6+1
prosinac	22+1	2	2	4		2	1		7	1	3+1

Tablica 7. Godišnje doba ubojstava među srođnicima

Mjesec ubojstva	Ukupno	Srodstvo									
		Muž-žena	Žena-muž	Majka-dijete (čedomorstvo)	Otač-sin	Otač-kći	Sin-otac	Sin-majka	Brat-brat	Brat-sestra	Osta-lo
<i>Ukupno</i>	185+7	29	4	64	4	4	3	2	31	5+1	39+6
proljeće	40+2	5	2	18	1	1			6	1+1	6+1
ljet	37+1	8		8			1		6	2	12+1
jesen	44+2	6	2	9	1	1	1		12	1	11+2
zima	64+2	10		29	2	2	1	2	7	1	10+2

Tablica 8. Godišnje doba kad je izvršeno ubojstvo među srođnicima (bez čedomorstava), po područjima

Godišnje doba	Prebivalište ubijenih							
	Ukupno	Dubrovnik	Konavle	Župa dubrovačka	Dubrovačko primorje	Pelješac	Rijeka dubrovačka	Dubrovački otoci
<i>Ukupno</i>	121	13	38	10	26	18	8	8
proljeće	22	4	8	4	2	3		1
ljetno	29	3	12	1	6	4		3
jesen	35	3	9		13	4	5	1
zima	35	3	9	5	5	7	3	3

Tablica 9. Mjesečna distribucija ubojstava među srođnicima (bez čedomorstava) po područjima

Godišnje doba	Prebivalište ubijenih							
	Ukupno	Dubrovnik	Konavle	Župa dubrovačka	Dubrovačko primorje	Pelješac	Rijeka dubrovačka	Dubrovački otoci
<i>Ukupno</i>	121	13	38	10	26	18	8	8
siječanj	10	1	3	2	2			2
veljača	13	1	5	1	2	2	1	1
ožujak	11	2	2	2	1	3	1	
travanj	4		2	2				
svibanj	9	1	3	2	1	1		1
lipanj	8	2	2	1	1	1		1
srpanj	10	1	5		2	2		
kolovoz	9	1	3		2	2		1
rujan	9	1	5		2			1
listopad	8	1	3		2		2	
studeni	12	1	1		5	2	3	
prosinac	18	1	4		6	5	1	1

Tablica 10. Sredstvo izvršenja ubojstva (skupine predmeta) s obzirom na srodstvo ubojice i ubijenog (bez čedomorstava)

Sredstvo izvršenja ubojstva	Ukupno	Srodstvo								
		Muž-žena	Žena-muž	Otac-sin	Otac-kći	Sin-otac	Sin-majka	Brat-brat	Brat-sestra	Ostalo
<i>Ukupno</i>	121+7	29	4	4	4	3	2	31	5+1	39+6
Vatreno oružje (puška)	12	2				1	1	4	1	3
Hladno oružje (nož, mač)	60+4	9	3	1	2	1		24	2+1	18+3
Alati (sjekira, "macula", motika, kosor)	6+1	2						1		3+1
Kamen (stijena)	6	1				1		1	1	2
Drveni predmeti (toljaga, batina, debela "bilja", palica, "tovjelica", prut od lozovine)	8	4		2	1					1
Ostali predmeti (žila goveda, vrpca)	2+1				1					1+1
Otrov	3		1							2
Ručno (tuča, davljenje, guranje niz stepenice, niz stijenu, utapanje, ostavljanje, polijevanje vrućom vodom)	15+1	8		1			1			5+1
Nepoznato	9	3						1	1	4

Tablica 11. Sredstvo izvršenja ubojstva s obzirom na srodstvo ubojice i ubijenog

Sredstvo izvršenja ubojstva	Ukupno	Srodstvo									
		Muž-žena	Žena-muž	Majka-dijete (čedomorstvo)	Otačin	Otačkći	Sinotac	Sinmajka	Bratbrat	Bratsestra	Ostalo
<i>Ukupno</i>	185+7	29	4	64	4	4	3	2	31	5+1	39+6
puška	12	2					1	1	4	1	3
mač	7	3				1					3
nož	55+4	6	3	2	1	1	1		24	2+1	15+3
"britula"	1			1							
sjekira	3	1									2
macula	1	1									
motika	1+1										1+1
kosor	1								1		
kamen (stijena)	6	1							1	1	2
toljaga (batina)	2	1				1					
debela "bilja"	3	1			2						
palica	1										1
"tovjelica"	1	1									
prut od loovine	1	1									
omča od vrbovine	1			1							
žila goveda	1+1					1					0+1
vrpca	1										1
ručno (tuča, davljenje)	24+1	2		18	1			1			2+1
gušenje pri dojenju	2			2							
guranje niz stepenice	1	1									
guranje niz stijenu	1										
utapanje	22	5		17							
bacanje u vatru	1			1							
polijevanje vrućom vodom	1										1
ostavljanje	19			18							1
trovanje	3		1								2
nepoznato	13	3		4					1	1	4

Tablica 12. Sredstvo izvršenja ubojstva među srođnicima (grupe predmeta) s obzirom na spol ubojice i ubijenog (bez čedomorstava)

Sredstvo izvršenja ubojstva	Ukupno	Ubojica		Ubijeni	
		Muški	Ženske	Muški	Ženske
<i>Ukupno</i>	121	112	9	67	54
Vatreno oružje (puška)	12	12		7	5
Hladno oružje (nož, mač)	60	57	3	44	16
Alati (sjekira, macula, motika, kosor)	6	6		2	4
Kamen (stijena)	6	5	4	1	2
Drveni predmeti (toljaga, batina, debela bilja, palica tovjelica, prut od lozovine)	8	8		2	6
Ostali predmeti (žila goveda, vrpca)	2	1	1		2
Otrov	3		3	1	2
Ručno (tuča, davljenje, guranje niz stepenice, utapanje, ostavljanje, polijevanje vrućom vodom)	15	14	1	3	12
Nepoznato	9	9		4	5

Tablica 13. Sredstvo pomoću kojeg je izvršeno ubojstvo među srođnicima (bez čedomorstava) prema područjima

Sredstvo izvršenja ubojstva	Prebivalište ubijenog							
	Ukupno	Dubro- vnik	Konavle	Župa dubro- vačka	Dubro- vačko primorje	Pelješac	Rijeka dubro- vačka	Dubro- vački otoci
<i>Ukupno</i>	121	13	38	10	26	18	8	8
Vatreno oružje (puška)	12	1	3	1	3	2	1	1
Hladno oružje (nož, mač)	60	7	19	5	14	8	4	3
Alati (sjekira, macula, motika, kosor)	6		3		2	1		
Kamen (stijena)	6	1	1	1	1	2		
Drveni predmeti (toljaga, batina, debela bilja, palica tovjelica, prut od lozovine)	8	1	5	1		1		
Ostali predmeti (žila goveda, vrpca)	2	1	1					
Otrov	3	1	1		1			
Ručno (tuča, davljenje, guranje niz stepenice, utapanje, ostavljanje, polijevanje vrućom vodom)	15		1	2	3	2	3	4
Nepoznato	9	1	4		2	2		

Tablica 14. Spol ubojica i ubijenih u ubojstvima među srođnicima po područjima

Prebivalište	Ubojstva među srođnicima				Čedomorstva			
	Ubojica		Ubijeni		Ubojica	Ubijeni		
	Muški	Ženske	Muški	Ženske	Ženska	Muški	Ženske	Nepoznato
<i>Dubrovačka Republika</i>	112	9	67	54	64	22	24	18
Dubrovnik	11	2	3	10	22	6	9	7
Konavle	36	2	23	15	13	4	5	4
Župa dubrovačka	10	-	5	5	2	2	-	-
Rijeka dubrovačka	8	-	6	2	2	-	2	-
Dubrovačko primorje	23	3	19	7	6	5	-	1
Pelješac	17	1	6	12	11	2	7	2
Dubrovački otoci	7	1	5	3	8	3	1	4

HOMICIDES COMMITTED WITHIN THE FAMILY IN THE REPUBLIC OF DUBROVNIK (1667-1806)

NENAD VEKARIĆ

Summary

Each homicide committed within the family is a case for itself, for the causes and circumstances of its occurrence are far from predictable. A direct relationship established between the number of homicides and social layout, type of family structure, vicinity of the border, the uneven seasonal and monthly distribution of crime and the notable disproportion in homicides in terms of gender, points to the fact that, aside from the most direct causes of crime, there exist a number of variables beyond the individual offender which are governed by the general social moment.

Having analyzed 185 cases of homicide within the family in the Republic of Dubrovnik in the period between the great earthquake in 1667 and the fall of the Dubrovnik Republic in 1806, the following has been established:

1) Homicides committed within the family follow the overall homicide rate. There is no essential disproportion of these particular crimes with regard to different time periods.

2) There exists a most prominent correlation between homicide within the family and the general social circumstances. In times of economic depression, the number of homicides increases, and contrarily, in periods of prosperity, it drops.

3) As the size of a population is likely to increase in times of economic prosperity and decrease in times of depression, it can be ascertained that the number of homicides within the family (and homicides in general) stands in inverse proportion to the size of the population. With a rise in population, the number of homicides falls; with a decline in population, the number of homicides increases.

4) The number of homicides within the family correlates with the type of

family structure. In communities where nuclear families prevail (i.e., cities or islands), the number of homicides within the family is smaller than in rural communities where the predominant family type is the extended family.

5) The type of family relationship between the murderer and victim also depends on the type of family structure. In communities that mainly consist of nuclear families, the participants in homicides are confined to either of the spouses, parents and children. In communities where the extended family type is prevailed, the relationship between the participants in such crimes varies to a greater degree, and potentially includes a wider kinship group.

6) The motives for murder are also closely related to the type of family structure. In communities in which the nuclear family is the norm, homicides are most often initiated by intolerance whereas in village communities, which tend to the extended family structure, the homicides are most frequently committed on account of unsettled ownership matters.

7) Closeness to the border of the Republic and its hostile hinterland are noted to be causes of an increased number of homicides within the family. Tension along the border and frequent skirmishes contributed not only to the rise of murders between the natives and subjects of neighboring states, but also engendered a number of changes in the internal state of affairs including family organization. The Dubrovnik sample illustrates this fact quite well: the proportion of homicides within the family in all the border areas (Konavle, Župa and Rijeka dubrovačka, Dubrovačko primorje) was greater as compared with their share of the population. The regions which were not close to the border (Pelješac, the Dubrovnik islands, the city of Dubrovnik itself) experienced an inverse proportion.

8) Seasonal variations in the number of homicides within the family has been established. This is most pronounced in the case of infanticide, which most commonly occurred in the wintertime, as the majority of the murdered illegitimate babies were conceived in spring. As with other homicides committed within the family, the correlation is somewhat weaker, but there is a slight rise in homicides committed during the gloomy winter and autumn months as opposed to spring and summer. December is recorded as having five times as many murders than April.

9) Infanticide was more common in the urban and island communities than rural settings. An urban nuclear family could more easily cover up unwanted pregnancy and post delivery symptoms than could the extended fam-

ilies of rural areas. Therefore, the majority of the undetected infanticides stemmed from the urban area of Dubrovnik. Rural families seem to have been more homogenous in their moral behavioral patterns than their urban counterparts, and sanctions for such a crime in village communities were far more serious.

10) The method of homicide depended on the character of the crime and the murderer.s gender. Weapons were most commonly used in premeditated murders, while blunt objects that happened to be on hand at the time were used in “reckless” murders. Men tended to use the knife as a murder weapon, and women poison.

11) The fact that males made up the majority offenders and more females were victims of homicide within the family in cases other than those pertaining to property disputes (families being organized on the basis of male dominance in which male heads were the bearers and protectors of family interests) proves easy to establish that women were the inferior sex in any type of family structure existing in the Republic of Dubrovnik.